

„Să prefacem săbiile în pluguri” (Isaia).
Monument înălțat în fața sediului O.N.U.

ÎNTOARCEREA ÎN ȚARĂ A EMINENȚEI SALE D-lui ȘEF RABIN ȘI A D-nei Dr. ROSEN

După ce a luat parte la ședința executivă europeană a Congresului Mondial Evreiesc, care a avut loc la Milano, Eminența Sa d. Șef rabin, de acord cu ministrul Cultelor statului Israel a amînat, din cauza evenimentelor din orientul apropiat, solemnitatea distribuirii sulurilor sfinte donate de Federația Comunităților Evreiești (M) din România.

Măști 6 iunie a.c. Eminența Sa și d-na dr. Rosen s-au întors în țară.

La aeroportul Băneasa ei au fost

întîmpinați de conducerea și funcționarii Federației Comunităților Evreiești (M) în frunte cu d. av. Emil Sechter; al Comunității evreilor (M) din București, în frunte cu d. av. Martin Băluș; de clerici și efori ai sinagogilor și templelor din capitală, în frunte cu d. prim-rabin I. M. Marilus etc.

A fost de față d-nul director C. Mireanu din Departamentul Cultural.

Muzica în antichitatea iudaică

Pasajele biblice care se ocupă de muzică ne dau o idee aproximativă despre o istorie a muzicii evreiești.

Prima perioadă, aproximativ între anii 2000 și 1000 î. n. e. este „primitivă”. Pe atunci nu existau muzicieni profesioniști; oamenii înșiși cântau din gură și din instrumente, dansau, ori de câte ori bucuria entuziasmată se cerea exprimată. Atunci cînd Moșe și-a trecut poporul prin Marea Roșie, el și bărbății lui Israel „i-au cîntat laudă Domnului” iar „profeta Miriam, sora lui Aron, a luat o chimvală, iar toate femeile au urmat-o cu chimvale și dansuri” (Eșirea 15: 1—20). Cînd lefeta s-a reîntors acasă, „fiica lui i-a ieșit în întîmpinare cu chimvale și dănuire” (Judecători 11: 34). După victoria lui David asupra filistenilor „femeile răspundeau una alteia, cîntînd dănuire și grînd”. (I Sam. 18: 7). Din aceste exemple reese că din vremurile cele mai vechi evreii se serveau de formele muzicale caracteristice Orientului semit: cîntatul antifonal format din două coruri (bărbați sau femei, sau bărbați și femei unul împotriva celuilalt; și cîntatul responsorial, al unui cor care răspundea solo-ului conducătorului său. Acest din urmă gen de muzică se mai practică și azi în sinagogile noastre.

În jurul anului 1000 î. n. e. muzica iudaică a căpătat unele trăsături noi, îmbogățindu-se cu instrumente mai perfecționate. Sunetul instrumentelor mișcă și alina sufletul omensc. Lui Saul i se spune că atunci cînd va auzi harfe, tobe, cavale și lire „duhul Domnului va da năvală peste tine și vei proroci și tu cu ei” (Sam. I — 10: 5—6). Profetul Elișă a trimis după un cîntăreț cu chitară „iar după ce cîntărețul din chitară a început să atingă coardele, mina Domnului a fost peste el” (Regi II: 3—15). Muzica alina sufletul: „Și atunci cînd duhul cel rău venea peste Saul, David își lua harfa și cînta cu degetele sale și Saul se răcorea și-i era mai bine și duhul cel rău se ducea de la el” (Sam. I—16: 23). Toate acestea ilustrează o concepție mai largă asupra muzicii și a înfrăurii pe care ea o exercită asupra spiritului omensc.

Scena muzicală s-a schimbat cu totul în zilele lui David și ale lui Solomon. În această perioadă au apărut instrumente străine cum ar fi: harfa, țitera, oboiul, tamburina. Despre fiica lui Faraon, pe care regele Solomon a luat-o de soție, se spune în tratatul talmudic Sabat că ar fi avut în zestre ea „o mie de feluri de instrumente muzicale”.

Pe vremea aceea, țara a început să instruiască muzicieni profesioniști și o organi-

zație muzicală. Regele David a poruncit conducătorului levit de a instrui muzicieni care vor trebui să cînte din gură și din instrumente atunci cînd Sanctuarul va fi adus la Ierusalim. În perioada pregătirilor pentru inaugurarea templului, 288 de leviți au studiat într-o academie de muzică rituală. Ei erau împărțiți în 24 de grupuri și erau instruiți „de către mai marii lor în casa Domnului să cînte din chimvale, harfe și chitare” (Cr. 25: 6).

Sintetizînd cele spuse pînă aici și pe baza studierii altor izvoare se poate conchide că în vechiul Israel, atît pe timpul patriarhilor și al Judecătorilor, ca și pe vremea regilor erau cunoscute următoarele instrumente muzicale:

Ugab, pare să fi fost la început un flaut vertical, asemănător cu acel întrebunțat astăzi de către arabi.

Kinnor, așa numita harfă a lui David, de fapt o liră, asemănătoare cu kithara grecilor. După un comentariu la cartea Daniel, aceasta avea forma unui sfîșnic iudeu (menora). Strunele erau ciupite cu o pană atunci cînd instrumentul acompania pe un cîntăreț; cînd se cînta însă numai din instrument, acesta era ciupit cu degetele, așa cum David i-a cîntat lui Saul.

Tof, un instrument de percucie, folosit mai ales de femei. Acesta era o tobă în forma tamburinei moderne, fără clopoței.

Sofar sau keren, singurul instrument păstrat pînă astăzi în ritualul iudaic, este un corn de țap sau berbec fără vreun muștic special. În mod obișnuit, acest corn este prelucrat într-o baie de aburi apoi alungit.

Hațotrah era o trompetă simplă de argint, lungă cam de 60 cm., terminată cu un clopoțel. Cu puținele sale note înalte, ea servea la semnalele militare ca și la ritualul din templu. Arcul de triumf al lui Titus din Roma reprezintă un astfel de instrument, printre trofeele luate din templu.

Nebel era o așa numită „harfă unghiulară (asemănătoare cu harfele asiriene și egiptene) cu corpul înălțîndu-se pînă la pieptul cîntărețului, cu o crosă care ținea coardele care treceau prin partea de jos a instrumentului.

Asor, care înseamnă „zece”, era o mică țiteră rectangulară cu coarde (instrument fără git sau crosă), după cît se pare de origină feniciană. Două astfel de instrumente sînt reprezentate pe o cutie de fildes feniciană, care se află la British Museum.

(Continuare în pag. UI-a)

O noțiune sacră: ADEVĂRUL

Problema adevărului ca virtute în relațiile sociale este, la prima vedere, o chestiune simplă, deoarece fiecare crede că știe ce este adevărul și toți oamenii sînt de acord asupra importanței acestuia. Bunul simț, filozofia și religia ne spun deopotrivă că societatea omenească ar fi imposibilă fără practica adevărului.

În literatura religioasă iudaică acest principiu primordial își găsește expresie în numeroase sentențe, aforisme, precepte morale. „Cel cu limba șireată dă peste necaz” (Prov. 17: 20). „Buzele care rostesc adevărul dăinuiesc mereu, iar cele care rostesc minciuna, dăinuiesc numai o clipă.” (Prov. 12: 19). Talmudul îl sfătuiește pe credincios: „Învă-lă-te să spui Nu știu pentru a nu fi prins cu vreo minciună”. „Pedeapsa minciunilor este că nu e crezut nici cînd spune adevărul” (Sanh. 89b). „Pînă la urmă, înșelătorul nu se alege cu nimic din înșelăciunea sa”. „Cuvintele adevărului sînt imediat recunoscute; fașa minciunilor trădează minciuna”.

Iudaismul tratează adevărul așa cum tratează toate marile concepții etice. Convin-gîndu-se de valoarea pozitivă și de necesitatea pentru omnire a principiului moral, religia noastră sanctifică adevărul ca o exigență divină, pe care se bazează integritatea morală a universului. Departe de a constitui un privilegiu de foloase materiale (spune adevărul pentru că acesta te va răsplăti) adevărul este socotit de mozaism ca o sîntă și nobilă poruncă a Domnului însuși. „Fii cinstit, pentru că Dumnezeu și-o poruncește”. „Să iubști atîta pe Dumnezeu încît să nu mai dorești altceva nimic decît să-L ascuți pe El”. În acest mod, moralitatea naturală se transformă în religie etică, căpătînd sancțiune divină, fără a-și pierde rădăcinile solid realiste.

Scrierile iudaice cuprind numeroase sentențe simple și directe despre adevăr și cinste, ca fiind porunci ale lui Dumnezeu și nu motivate de promisiuni de beneficii practice. „Să nu depui mărturie minciunoasă împotriva vecinului tău”. „Ține-te departe de minciună... pentru că nu vei justifica pe cel rău” (Ex. 23: 7). Ultimul citat este înțeles de către intelighenți ca referindu-se nu numai la minciună ca atare, dar și la echivocuri indi-

recte și subtile (de pildă, o tăcere care ar putea duce la neînțelegere). „O, Doamne, cine va sălășui în Sanctuarul Tău...? Acela care păstrează adevărul în inima sa” (Ps. 15: 1—2). Comentînd acest verset, talmudul arată că el trebuie înțeles în sensul că omul are datorită să fie consecvent nu numai cu vorbele ce le-a rostit, ci și cu gîndurile sale.

Profetii condamna sever pe acei oameni care au abandonat adevărul. „Iar omnia este dată în lături și dreptatea stă departe; adevărul se hoticnește în piață și fața cinsti-ții nu se mai dovedește”. (Isaia 59: 14). „Ei își învață limba cu vorbă minciunoasă” (Ier. 9: 4). Psalmistul se plînge: „Minciuni grăiesc neîncetat unul cu altul” (Ps. 12—3). Caracteristic pentru prețul ce-l puneau profeții pe adevăr este și faptul că ci asociază triumful lui deplin cu ivirea vremurilor mesianice. „Mila și adevărul se vor îmbrățișa, dreptatea și pacea se vor săruta. Credin-cioșii vor răsări din pămînt și dreptatea va privi din ceruri”. (Ps. 85: 11—12).

În mod firesc, practica adevărului este stăruitor recomandată de literatura filozofico-religioasă. „Domnul urgisește buzele cele grăitoare de minciună și-și descoperă bunăvrea lui spre cei cinstiți” (Prov. 12: 22). Ben Sira scrie că adevărul este propria lui răsplătă: „Purtarea corectă va dăinui de-a pururi”. În povestea celor trei tineri care au încercat să se întreacă unul pe altul în înțelepciune (I Esdra 3 și 4) apare celebrul pagnegric despre interzic: „În ce privește adevărul, el durează și este totdeauna puternic... El nu cunoaște îngăduință cu persoane sau răsplătă... iar în judecata sa nu există ne-dreptate. Binecuvîntat fie Dumnezeu adevărului”. „Și toți oamenii au strigat: mare este adevărul, și mai puternic decît orice”.

Talmudul privește minciuna în același fel ca hoția, deoarece acel care spune o minciună fură din gîndul celor care-l ascultă. În acest sens trebuie înțeleasă expresia talmudică: este interzis „a fura gîndul”. „Ho-țul” din Zech. 5: 4 este interpretat de înțelepți că s-ar referi la persoana care urmă-

(Continuare în pag. II-a)

„Un șirag de perle“ în fiecare oraș

— Ați sosit numai dumneavoastră sau sin-
teți cu toți aici?

Cu această invariabilă întrebare am fost
întâmpinați, încă de la primii pași prin lo-
calitate, după sosirea la gară, în fiecare
dintre cele 15 orașe în care Teatrul Etre-
iesc de Stat din București a întreprins, în-
tre 3 și 18 mai 1967, un turneu cu specta-
colul de folclor evreiesc „Un șirag de perle“,
de I. Bercovici.

Faptul este plin de semnificații; el ex-
primă dragostea și interesul cu care tradiți-
onalele noastre turnee sînt așteptate în fie-
care localitate: el vădește cunoștințele și
prietenii pe care am izbutit să ni-i cîștigăm
pe toate meleagurile moldovene; el trădează
preocuparea celor care ne așteaptă față de
toate problemele noastre.

Nu o dată sîntem salutați și opriți pe
stradă de oameni pe care, personal, nu-i cu-
noaștem, dar care ne îndrăgesc în aceiași mă-
sură în care îndrăgesc arta pe care noi o
slujim și care, prin aceasta, vor să ne trān-
smită gândurile și simțămîntele lor — întot-
deauna sincere, calde, emoționante.

În acest ultim turneu am perindat prin
orașe mari — Iași, Bacău, Botoșani, Galați
— ca și prin localitățile mai mici — Hîrlău,
Huși — prin centre cu veche tradiție cul-
turală ca și prin locuri unde numărul de
spectatori ai scenei noastre este mai mic, dar
prezidenții ne-au mișcat dragostea cu care
am fost primiți, bucuria înfîlșurii spectatorilor
cu slova și cîntecul evreiesc.

Dintr-un colț de stradă, în timpul specta-
colului, sorbit cu nesăț de sute de perechi de
ochi și urechi, am surprins aceiași emoție, cu
aceiași bucurie, și risul sănătos provocat de
polițele plătite cu haz de Herșale Ostropolier,
și lacrimile discrete, scîlpind în colțul ochi-
lor, la străvechii refren:

În vetrișoară pîlpîie un foc
și în odaie e cald,
iar dascălul predă copiilor
alfabetul...

M-au mișcat, deopotrivă, duioșia cu care
erau recepționate cîntecele lui Ghebertig, elan-
ul stîrnit de cîntecul de pace al lui Kotlear,
privirile împietrite de răsănetul cîntecelor
din ghetoul Ușaroviei, atmosfera romantică
în care curgeau melodiile goldfadeniene...

Cincizeci de cîntece populare evreiești — și
tot atîtea ropote de aplauze după fiecare
cădere de cortină — constituie desigur cea
mai îmbucurătoare răsplătă acordată străda-
niei cu care întregul nostru colectiv a căutat
să slujească și să transmită publicului como-
rile folclorului nostru.

Cele mai bune gânduri ale noastre se in-
dreaptă spre miile de spectatori care au vi-
zional spectacolul nostru, față de care ne am-
gajăm ca, nici pe viitor, să nu preocupăm
vreun efort în munca de a le pregăti și pre-
zenta spectacole bune, care să le placă și
să-i emoționeze.

MIRON KANNER
din colectivul artistic al T.E.S.

COMORILE UNEI BIBLIOTECI VESTITE

Restaurată recent, vestita bi-
bliotecă „Baththyanem“ din
Alba Iulia dispune în prezent
de peste 56 000 de cărți, manu-
scrise documentare și științifice,
unele rare sau unice în lume.
Numeroși oameni de știință din
țară și de peste hotare cercetează
aici faimoasele cărți cu coperti
de lemn, legate cu lanțuri la pu-
pitre, celebrele manuscrise „Co-
dex Aureus“ și „Codex Bur-
gund“, care constituie creații de
mare valoare. Stîrnesc interes
pentru vizitatorii străini și din
țară „Psaltirea cu calendar pe
150 de ani“, copia pe perga-
ment a epistolelor lui Horațiu,
„Mărgăritare“, traduse și tipă-
rite la 1691 de logofătul Radu
Greceanu și altele.

CONFERINȚA ASOCIAȚIEI CULTURALE DIN MONTREAL

La Montreal — unde se
află cea mai mare comunitate
evreiască din Canada — s-a
ținut conferința anuală a
„Ordinului popular evreiesc“,
principala asociație culturală
progresistă evreiască din a-
ceastă țară. După ce a fost
analizată activitatea desfășu-
rată în cursul anului trecut,
conferința a adoptat planul
pe anul 1967 și a ales noua
conducere a asociației.

O noțiune sacră

(Urmare din pag. 1-a)

rește pe cineva în justiție pentru bani pe care
știe că nu i se cuvin, obligîndu-l pe cel
pîrît să depună un jurămint de care nu este
nevoie. Indemnul biblic „Și să nu vă nedreptă-
țiți unul pe altul“ (Lev. 25:17) este inter-
pretat de talmud ca referindu-se la interzi-
cerea echivocului verbal. Sînt combătute deo-
potrivă neadevărul flagrant, brutal, ca și for-
mele sale mai subtile. De pildă, talmudul ne
învață că nu este corect să inviți la masă pe
cineva despre care știi că nu poate accepta
invitația. Tot așa, e incorect să te interesezi
de o marfă pe care nu intenționezi s-o cum-
peri, întrucît faci să nască speranța în min-
tea negustorului.

Lingușirea și ipocrizia sînt condamnate în-
tr-un lung discurs din Sotah 41b, în care se
spune că zeflemitorul, mincinosul, ipocritul
și calomniatorul nu se pot bucura de harul
Domnului. Numai acela a cărui viață interio-
riează concordă cu înfățișarea lui exterioară
este vrednic să studieze Legea Domnului
(Ber. 28a).

Migna ne învață că însăși ordinea univer-
sului este imposibilă fără adevăr. Astfel, no-
țiunea de adevăr evolează de la condiția de
valoare practică cotidiană pînă la a deveni
o poruncă divină. „Să iubesti adevărul și pa-
cea“ (Zech. 8:19). Această evoluție culmi-
nează cu transformarea adevărului într-o ca-
racteristică a lui Dumnezeu, în identificarea
adevărului cu Dumnezeu. Așa, profetul Ir-
miah afirmă că „Domnul este adevărul
Dumnezeu“ (Ier. 10:10); Talmudul redă ast-
fel fraza: „Domnul Dumnezeu este adevăr“.
Cele trei pasaje din rugăciunea de Șema Is-
rael, crezul mozaic, se termină cu fraza: „Eu
sînt Domnul Dumnezeu vostru“ (Num. 15:41);
după care urmează o formulă liturgică ce
începe cu cuvîntul *emet* — adevăr. Talmu-
dul se servește de o veche și bine stabilită
regulă în care cuvîntul *emet* este întotdea-
una citit împreună cu cuvintele de încheiere
din Șema, astfel că rezultă fraza: „Domnul
Dumnezeu vostru este Adevărul“.

Comentînd rugăciunea de seară, pe care
credinciosul o recită înainte de culcare, în-
țelepții noștri spun că ea ar trebui să expri-
me cel puțin un sentiment asemănător ace-
luia din versetul: „În mina Tău încredințez
duhul meu, căci Tu mă vei răscumpara,
Doamne Dumnezeu al adevărului“ (Ps. 13:6).

Literatura religioasă medievală dezbate, la
rîndul ei, pe larg problema adevărului, su-
blinind caracterul său sacru, lădă doar ci-
teva exemple din care rezultă poziția gîndi-
torilor noștri din acea perioadă.

În prefața la comentariul său la Pentateuh,
Abraham ibn Ezra scrie că adevărul este cen-
trul cercului (al vieții). În introducerea la
comentariul despre Avot, Maimonide sfătuiește
oamenii să asculte adevărul independent
de caracterul celui care vorbește. Moses Nar-
boni, în comentariul său spune că adevărul
este cel mai limpede martor. Zoharul, în co-
mentariul despre Num. 13:27, face o re-
marcă caustică că acela care este pe cale să
spună o minciună o începe cu un cuvînt
adevărat, pentru că minciuna să fie mai bine
crezută.

Aceeași poziție intransigentă o găsim și în
folclorul evreiesc, unde adevărul este slăvit
ca una din cele mai de seamă virtuți. „Ade-
vărului nu-i este niciodată rușine sau teamă“;
„Cunoaște adevărul și-i vei cunoaște stăpî-
nii“; „Adevărul este lumină pentru ochi, iar
minciuna este lanț pentru picioare“; „Ade-
vărul nu poate contrazice adevărul“.

FESTIVAL NAȚIONAL AL TEATRELOR

În toamna acestui an va avea
loc primul Festival național al
teatrelor, în care vor fi antrenate
toate colectivele dramatice din
țară. Această manifestare își pro-
pune să contribuie la stimularea
și dezvoltarea artei scenice ro-
mânești, atît pe linia îmbogățirii
repertoriului original cit și a lim-
bajului teatral.

Ediția inaugurală va fi con-
sacrată dramaturgiei românești și
va programa cele mai bune spec-
tacole cu piese de autori clasici
și contemporani.

CONGRESUL NAȚIONAL DE STOMATOLOGIE

La București a avut loc Con-
gresul național de stomatologie
cu participarea a numeroși aca-
demicieni, profesori, stomatologi
din întreaga țară, precum și spe-
cialiști străini sosiți din 17 țări.

În ultima zi a lucrărilor a avut
loc o discuție la „masa rotundă“,
în cadrul căreia specialiști ro-
mâni și străini au expus concep-
țiile personale pe care le consi-
deră cele mai adecvate în orien-
tarea profilaxiei și teraputicii în
stomatologie. Totodată au fost
dezbătute metodele și tehnicile
apreciate a fi cele mai indicate
în variatele aspecte clinice ale
paradontopatiilor.

SUCCES ROMANESC ÎN R.D.G.

Pe scena Teatrului Prieteniei
din Berlin a avut loc premiera
comediei pentru tineret „Nota
zero la purtare“ de Virgil Stoen-
escu și Octavian Sava. La spec-
tacol au participat, ca oaspeți ai
Teatrului Prieteniei, cei doi au-
tori români, cărora li s-a oferit
prilejul să se întîlnească și să
aibă un interesant schimb de opi-
nii cu interpreții berlinezi ai per-
sonajelor din piesă.

Bucurîndu-se de un succes de
public, comedia românească a
întîlnit și aprecierile favorabile
ale presei germane.

BALERINI ROMANI ÎN CUBA

Balerinii Ileana Iliescu și
Gheorghe Cotovlea sînt oaspeții
Festivalului internațional de ba-
let, care se desfășoară în pre-
zent la Havana. Cei doi artiști
români interpretează rolurile
principale într-o serie de spec-
tacole cu balet-e „Lacul lebede-
lor“ și „Giselle“.

Prima scriere de igienă

În „Istoria igienei“ de dr-ul
I. Felix se citează o cărtică care
a apărut în 1828, la București.

Titlul este lung, dar pentru pito-
rescul lui, îl reproducem în întregi-
me:

„Povățuire pentru curățenia gurii
și păstrarea sănătății dinților și al-
tor boale ale gurii. La isprăvit cu
o adunare a rețetelor celor trebuin-
cioase, alcătuite de Dumnealui dan-
tistul Seliger și tipărite cu a Dum-
nealui cheltuiată“.

Despre această cărtică, pe care
nu o găsim citată în amănunțita
„Bibliografie medicală română“ în-
tocmită de prof. dr. Crăniceanu, se
ocupă într-un mic studiu despre
„Începuturile dentisticii în Țările

Românești“, dr-ul G. Z. Petrescu.
El o consideră ca prima scriere de
igienă în limba română.

În 30 de pagini, dentistul I. Se-
liger dă pe înțelesul tuturor o serie
de sfaturi pentru îngrijirea și între-
ținerea dinților. Cărtica este re-
dactată într-o limbă destul de cu-
rată și așa cum constată dr-ul G. Z.
Petrescu „mai corectă decît multe
din lucrările similare apărute pe
timpul acela“.

Fără a aduce nimic original, con-
ținutul este o expunere a unor ele-
mente de anatomie și patologie, la
care Seliger adaugă cîteva lămuriri
succinte cu privire la tehnica den-
tară, care n-au aspectul unor tradu-
ceri mecanice.

Carnet

„Autorul dovedește în ele — scrie
dr-ul G. Z. Petrescu, — cunoștințe
teoretice suficiente pentru vremea
lui și pe care le-a căpătat neapărat
în vreo școală, poate la Lemberg
sau Cracovia, de unde ne-au venit
și medici, chirurgi și farmaciași!“

Se pare că Seliger n-a avut titlul
de magistr sau patron de chirurgie.
El nu figurează în nici o listă a
serviciului sanitar de pe vremuri și
nici în anuarele statului, ceea ce
însamnă că n-a avut un serviciu
public și nici vreun act oficial.

În cărtica de care am amintit,
Seliger promitea să dea la lumină
un manual mai dezvoltat și ilustrat,
dar el nu s-a putut ține de făgădu-
ială, așa că broșura a rămas singura
mărturie despre existența autorului
primei scrieri de igienă în limba
română.

Ioșif-Logofătul

La sediul Centrului de istorie, fi-
lologie și etnografie din Craiova s-a
organizat o expoziție de carte rară,
românească și străină, cu lucrări din
biblioteca acestuia.

Dintre cărțile românești, în vi-
trina tipăriturilor de la Craiova sînt
expuse și cărți din secolul al XIX-
lea, apărute în tipografiile Samitea
și Benvenisti.

Samitea a dat numele uneia din
cele mai vechi tipografii și edituri
din Cetatea banilor. Fondatorul fir-
mei, Ioșif Samitea, născut în 1806,
la Craiova, a întemeiat în 1835, în
curtea bisericii Sf. Ilie din capitala
Olteniei, o legătorie de cărți, pe
care a completat-o în 1846 cu o

tipografie, cumpărată de la Const.
Lecca, profesor de desen și pictor,
tatăl scriitorului Haralamb Lecca.

În 1850, Ioșif Samitea, zis și
Ioșif-Logofătul, deschide o librărie.

Urînd bătrînului Ioșif, fiul ace-
stui Ralian Samitea (1846—1911),
creiază editura care intră în istoria
culturală cu renumita colecție „Bi-
blioteca de popularizare“, al cărei
prim număr a apărut în 1880.

Colecția Arhivei documentare a
F.C.E. (M.) posedă tablourile lui
Ioșif Samitea și a soției sale, donate
de d-na Madeleine Samitea. Sînt
două tablouri în ulei, lucrate în ma-
niera timpului, executate de pictorul
zugrav de icoane și biserici Schulhof
din Craiova.

Evreii din Bombay

La Bombay — „Poarta Indiei” cum i se mai spune acestui mare oraș — se află o comunitate evreiască de aproape 17 000 suflete. Se presupune că istoria acestei colectivități ar avea o vechime de două mii de ani. Într-adevăr, tradiția locală consideră că evreii de aici ar fi urmașii celor 10 triburi dispărute din Iudeea încă în perioada biblică.

Până acum câteva secole, obștea evreiască din Bombay era cunoscută sub denumirea *mumbai*. Ulterior membrii ei au început a fi numiți Bnei Israel. Exterior ei nu se deosebesc prin nimic de ceilalți locuitori : același port, aceeași înfățișare, aceeași limbă *marathi* vorbesc și unii și alții.

Mai târziu, evreilor băștinași li s-au adăugat cei veniți din țările musulmane, îndeosebi din Irak, Yemen și Iran.

Pe la începutul acestui secol s-au stabilit la Bombay și un număr de familii evreiești originare din Europa. În perioada 1930—1940 s-au stabilit aici și câteva sute de refugiați din Germania.

În Bombay funcționează 11 sinagogi, deserve de laici, întrucât obștea duce lipsă de rabini.

Cea mai veche dintre aceste lăcașe de rugăciuni este sinagoga „Saarei Rahamim”, situată în cartierul hindus al orașului. Cea mai modernă este sinagoga „Magen David”, somptuos mobilată și feeric luminată.

Comunitatea întreține de asemenea o școală de cultură generală, frecventată de 450 elevi.

Un disc cu cîntece hasidice

Primul disc din seria „Nigunim” (melodii) a familiei lui „Vijnifer rebe” a văzut lumina zilei în Ierusalim. Ele au fost imprimate exact așa cum au fost cîntece de Vijnifer Rebe și hasidimii lui.

Cîntecul a însoțit familia Vijnifer-Cosov de la începuturile ei. Acum vreo două sute de ani, unul din primii membri ai familiei, Rabi Copel Husid din Colomeia, era renumit pentru cîntecele sale. Cîntecul de slavă l-a apropiat pe Copel-Husid de întemeietorul hasidismului, Rabi Israel Bal Șem Tov. Iată ce povestește o legendă hasidică.

O dată a venit Bal Șem Tov în Colomeia. Intrînd în oraș, a văzut o mare lumină. S-a luat după lumină și a nimerit acolo unde stătea Reb Copel Husid și-și făcea rugăciunea. Rabi Bal Șem Tov a spus : „Din melodiile rugăciunii și din cîntecele lui Reb Copel Husid s-a răspîndit o mare lumină peste întreg orașul”.

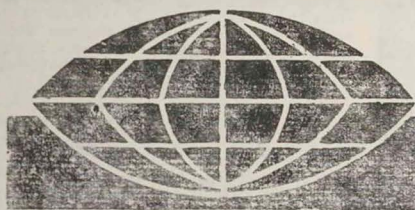
De atunci, Reb Copel Husid a devenit unul din discipolii lui Bal Șem Tov și unul din contorii din Beth Midrașul său.

De la Reb Copel Husid, de-a lungul generațiilor, cîntecul a fost născut la familia lui Vijnifer : „Veniiți în fața Domnului cu veselie și cîntece”.

Membrii familiei lui Vijnifer nu s-au mulțumit doar să cînte cîntece și melodii auzite de la alții, ci au compus ei înșiși o mulțime de cîntece și melodii minunate. Astfel, rabi aduce la masă, în fața hasidimilor un cîntec sau o melodie nouă. Îl cîntă odată sau de două ori, pînă ce hasidimii care-l ascultă încep să-l cînte împreună cu rebe al lor și astfel cîntecul devine un bun al hasidimilor lui Vijnifer.

Discul despre care s-a pomenit mai sus cuprinde cîntece hasidice mai vechi și mai noi, marșuri și dansuri hasidice. Melodiile și cîntecele vocale sînt acompaniate de o orchestră hasidică și de un cor de copii.

Pe coperta discului se poate citi : „O primă condiție pentru cel care cîntă melodiile hasidimilor lui Vijnifer este că să îndepărteze din sufletul lui orice alte preocupări în afară de aceea de a înviiora sufletul și a înmuia inima”.

meridiane

Lordul Russel of Liverpool despre Dachau

La ceremonia care a avut loc recent la Dachau a luat parte, printre alte personalități, lordul Russel, fost procuror-șef britanic la procesul de la Nürnberg al marilor criminali de război.

Ziarul „Jewish Chronicle” din Londra publică un articol al acestui eminent jurist, pe care-l reproducem cu unele prescurtări.

Emoționanta ceremonie care a avut loc în fostul lagăr de concentrare de la Dachau a fost organizată de Comitetul Internațional Dachau, al cărui președinte este generalul Albert Guérissse, directorul general al Serviciilor medicale ale armatei belgiene.

În timpul acestei ceremonii a fost inaugurată o sinagogă memorială iar cenușa unui deținut politic necunoscut a fost înmormîntată pe locul pe care se va ridica în curînd un monument în memoria celor care au fost exterminați în lagăr sau au murit ca urmare a torturilor, tratamentului inuman sau foamei.

La ceremonie a participat un mare număr de supraviețuitori ai lagărului Dachau veniți din Marea Britanie, Franța, Belgia, Olanda, Luxemburg, Cehoslovacia, Iugoslavia, Polonia și Rusia, precum și rudele numeroșilor martiri care nu au mai părăsit vii acest lagăr.

Serviciul divin a fost oficiat de către rabinul Daniel Spiro, care a evocat în termeni emoționali tragedia evreimii europene din timpul terorii hitleriste.

În timp ce el vorbea, îmi treceau prin minte anii pe care i-am petrecut în zona de ocupație britanică, ca anchetator-șef al crimelor de război. În această calitate am vizitat lagărele de concentrare, care au constituit ultimul inel din lanțul terorii cu care naziiștii au înălțuit Europa ocupată din 1940 pînă în 1945.

Toate mizeriile și suferințele erau o cale

către lagărele de concentrare și moarte. Lista victimelor este nespus de lungă. În aceste lagăre au ajuns evrei, ruși, prizonieri de război, partizani, sclavii care nu mai erau buni de muncă, precum și o mare mulțime de nevinovați, scoși din căminele lor de către Gestapo pentru că au refuzat să colaboreze cu agresorul, sau au dovedit cea mai slabă rezistență față de „rasa stăpînilor”.

Milioane de martiri au ajuns la Belsen, Dachau, Buchenwald, Neuengamme, Auschwitz, Sachsenhausen, Ravensbrueck, Mathausen și în multe alte lagăre, unde aveau să moară iar supraviețuitorii să iasă zdrobiți fizicește, sau cu mintea înțebășată.

Îmi vine de asemenea în minte eufemismul întrebuințat de Hitler pentru masacrul în masă a milioanele de evrei, acela de „soluție finală a problemei evreiești” ca și exterminările din lagărele de la Auschwitz, Chelmo, Treblinka și Sobibor.

Îmi vin în minte vagoanele pentru vite, în care evreii erau înghesuiți fără hrană și fără apă, fără măcar un cit de îngust spațiu pentru a putea respira pe cînd erau transportați către camerele de gaze din aceste lagăre, împreună cu soțiile, copiii și sugaci în brațe.

Pe tot întinsul Europei se repeta același lucru — înregistrare, segregare, umilîntă, degradare, exploatare, și exterminare. Acestea erau pietrele de hotar de-a lungul căii suferinței pe care acești oameni au făcut ultimul lor drum.

Vorbînd în apărarea sa Hans Frank, guvernatorul general al Poloniei ocupate de germani, a declarat la procesul din Nürnberg, în anul 1946 : „Nici după ce vor trece o mie de ani această vină nu va putea fi iertată”.

Poate că pentru cei din Anglia ar putea să existe o scuză că au uitat sau nu și-au dat seama de enormitatea crimelor făcute de Hitler ; căci, din fericire pentru noi, Anglia nu a fost niciodată ocupată.

Pentru acei care nu au auzit niciodată tro-păitul cizmelor pe ușa satului lor, sau oam-nii Gestapoului bătînd noaptea cu cizma în ușa lor ; acei care nu au văzut 50 din prietenii și vecinii lor împușcați în piața satului ori a orașului drept represalii pentru uciderea unui singur ostaș german ; pentru acei ai căror fii și fiice nu au fost scoși din casă în toilul nopții pentru a nu mai reveni vreodată, — pentru toți aceștia ceea ce s-a petrecut în Europa ocupată poate părea de necrezut și imposibil.

Și totuși nu există nici o îndoială că totul s-a întîmplat întocmai ; exterminarea de către naziiști a peste cinci milioane de evrei europeni constituie cea mai mare crimă din istoria omenirii.

Cifra exactă nu va fi cunoscută niciodată ; dar ce trebuie să gîndim oare despre mentalitatea acelor care și astăzi mai argumentează că cifra este mult mai mică, ca și cînd aceasta ar face exterminarea mai puțin criminală !

Desigur că nu putem învinovați întreaga națiune germană pentru aceste crime ; tînră generație nu poate înțelege ce i-a făcut pe părinții lor să-i acorde lui Hitler un sprijin leal sau de ce chiar azi, mulți din ei refuză să admită că sînt vinovați...

„Cîteva zile înainte de ceremonia de la Dachau, în jurul Mînchenului au apărut afișe ale P.N.D. Ele erau tipărite pe aceiași hîrtie roșie ca singele purtînd aceleași lozinci ca și afișele P.N.S. (partidul nazist de dinainte de război).

Președintele comitetului Dachau a dat citire în timpul ceremoniei unei declarații în numele tuturor țărilor participante, în care se avertizează că activitatea lui von Thadden și partidul său trebuie supravegheate cu atenție. Să sperăm că acest avertisment nu va rămîne fără urmări.

PROFETUL HABACUC LA MONTRÉAL

„Voi sta de strajă și mă voi așeza în turnul cel de veghe, ca să priveghez și să văd ce-mi va grăi mie Domnul și ce-mi va răspunde la tînguirea mea. „Și Domnul mi-a răspuns și mi-a zis : Scrie descoperirea și o sapă cu slove pe table, ca să se poată citi ușor ; „Căci împlinirea descoperirii se va face la vremea hotărîită, zorește să ajungă la țintă și nu este mincinoasă. Dacă este zăbavnica, așteaptă-o, căci se va împlini negreșit și fără să zăbovească...”

„Sînt mii de ani de cînd profetul Habacuc — unul din profeții lui Israel — a rostit aceste cuvinte. Cineva din preajma lui — un discipol ? un scrib ? unul din tinerii ce-și făceau ucenicia sfîntă în preajma profetului ? — le-a însemnat pe pergament. Apoi pergamentul a fost pierdut și timp de două mii de ani a zăcut într-o peșteră neștiută, în apropierea Mării Moarte, de unde a fost scos la iveală,

ca printr-un miracol, în anul 1947, împreună cu alte prețioase manuscrise biblice. El este păstrat ca o relictă sfîntă într-o sală specială a Muzeului din Ierusalim.

Acum, manuscrisul lui Habacuc este expus la Expoziția universală de la Montréal. Transportarea lui a pus complicate probleme tehnice. O echipă de specialiști a lucrat timp de 4 luni pentru a asigura protecția prețiosului pergament împotriva oxidării, a umidității sau a degradării foto-chimice. În acest scop a fost construit un container din sticlă, din care aerul a fost total evacuat, fiind înlocuit cu heliu. În acest fel pergamentul a fost asigurat împotriva efectelor schimbării presiunii ca urmare a transportului cu avionul și a expunerii la Montréal. Înainte de a fi introdus în container, pergamentul a fost învelit într-un voal de mătase, fabricat special în acest scop la Lyon. În sfîrșit, containerul de sticlă a fost introdus într-un dispozitiv de piele, asemănător unui acordeon, care se întinde sau de contractă sub efectul presiunii atmosferice, asigurînd protecția perfectă a manuscrisului.

În acest fel, cuvintele profetului Habacuc au ajuns la Montréal, la Expoziția universală.

LA AUSCHWITZ...

Aproape 5 milioane de oameni, veniți din toate țăările și toate continentele, au vizitat pînă acum muzeul Aus-

chwitz — locul unde au fost comise cele mai abominabile crime din istoria umanității. Într-un pelerinaj nesfîrșit, au venit și vin aici oameni simpli și șefi de state, preoți și militari, ambasadori și artiști. În fața ororilor naziste, cu toții încearcă aceleași sentimente zguduitoare. Despre acest lucru vorbesc însemnările așternute în cele 6 volume mari, de cîte 400 pagini fiecare, ce alcătuiesc cartea de impresii.

„Ca cetățeni ai Republicii Democrate Germane ne exprimăm hotărîrea de a acționa astfel încît Auschwitz să nu se mai repete niciodată”, au notat membrii unui grup de turiști germani. „Delegația parlamentarilor canadieni a vizitat aceste locuri încercînd sentimente pe care nu le-a mai încercat niciodată pînă acum”. Urmează semnăturile unui grup de deputați din Canada. „E prea îngrozitor pentru a putea fi realizat de o minte ome-nească” scrie Howart Rickert.

Pe o altă filă însemnarea făcută de sora regelui Iranului : „Voi păstra în suflet amintirea tăcerii din acest lăcaș al morții”. Ashraf Pahlevi, prințesa a Iranului”.

Mai jos, a altă notație : „După mai bine de 20 de ani am revenit la Auschwitz, unde am trăit momente atît de îngrozitoare”. Și în loc de semnătură, un număr : 78389 — numărul unui fost deținut.

MOȘE INSTRUIEȘTE POPORUL

Din ziua în care pogorise prezența Domnului în Tabernacol, cuvântul Domnului se îndrepta către profet sub o formă nouă. Până atunci, Dumnezeu îi vorbea parcă printr-o trompetă imensă; fața lui Moșe se împurpura când auzea acest glas; acum îi era vocea Celui Etern atît de dulce, atît de constant, atît de intimă, încît nu o putea auzi nici un om, nici un înger și nici o fibră a obrazului profetului n-o trăda.

Și acest glas șoptea: „Înainte vreme domnea dușmănia între mine și copiii mei: acum domnește prietenia, pacea și iubirea.” Și profetul răspunse: „Rege al lumii, deoarece prezența ta într-un nor de glorie îndepărtează de el duhul demonilor și ochiul rău al națiunilor, pentru că am zidit pentru el Tabernacolul tău și am pus pentru el Tora ta în Tabernacolul tău, nu e oare sfîrșită misiunea mea?”

„Nicidecum, fiul meu! Ce înseamnă dragostea mea pentru poporul meu, dacă poporul nu știe să o păstreze? Ce e Tora mea pentru poporul meu, dacă nu știe să o aplice? De vreme ce ai așezat Tora mea în Tabernacolul meu, învață-le acum Tora mea; și să o practice, păstrîndu-și dragostea mea.”

Începînd din acea zi, Moșe, învățătorul nostru, îi învăța Tora pe copiii lui Israel. Iată, după spusele rabinilor noștri, cum o preda el: Aaron venea primul și primea cuvîntul Domnului; apoi veneau cei doi fii ai lui Aaron, Eliazar și Ithamar, cari o primeau la rîndul lor, în timp ce Aaron așezat la dreapta lui Moșe, asculta; profetul îi instruia apoi pe bătrîni, în timp ce Eliazar, așezat la dreapta lui Aaron și Ithamar, așezat la stînga lui Moșe, ascultau; în sfîrșit, se apropiu cei din popor, spre a fi învățați de Marele Preot. Cînd Moșe sfîrșea, se retrăgea. Atunci Aaron repeta ce învățase, apoi Eliazar și Ithamar, fiii săi, apoi bătrîni, apoi toți ceilalți, pînă ce fiecare, de la primul la ultimul, pusese de patru ori; căci Cel Etern poruncește ca Tora să fie predată de patru ori copiilor lui Israel.

Le spunea ceea ce se repeta de pe vremea înțelepților noștri: „Studiul Torci prețuiește mai mult decît sacrificiul și tămîierea. Cînd trei oameni care prînzesc la aceeași masă nu se întîrein despre Tora, e ca și cum ar mîncă dintr-o carne oferită idolului; dar cînd trei oameni, mîncînd la aceeași masă, discută despre Tora, e ca și cum ar mîncă la masa Domnului. Căutați, deci, Tora căci ea nu va veni să vă caute; iar dacă n-o căutați în tinerețea voastră, cum o veți găsi la bătrînețe? Dar cînd o veți găsi nu vă faceți din asta un merit, căci Dumnezeu v-a creat pentru Tora.”

Le mai spunea: „Priviți cele zece porunci înscrise pe cele două table pe care le-am primit de la Cel Etern. În fapt cele zece porunci nu fac decît o singură poruncă: căci fiecare din ele, pe una din table, corespunde alteia, pe cealaltă tablă.”

Prima: *Eu sînt Cel Etern. Dumnezeuul tău e în fața celei de a șasea porunci: Nu vei ucide*, căci ugoșul nimicește chipul lui Dumnezeu; a doua: *Nu te vei închina altor dumnezei*, e în fața celei de a șaptea: *Nu vei comite adulterul*, căci idolatria e o trădare; a treia: *Nu vei lua numele Domnului în deșert*, e în fața celei de a opta: *Nu vei fura*, căci blestemul e un furt făcut lui Dumnezeu și furtul duce la blestem. *Nu da mărturie mincinoasă împotriva aproapelui tău și Amintește-ți ziua a șaptea, spre a o sfîșii*, căci cine pîngărește ziua a șaptea uitînd că Domnul a creat lumea în șase zile și s-a odihnit într-a șaptea, este un martor mincinos împotriva Domnului. *Respectă pe mama și pe tatăl tău și Nu riști*, căci cine rîvnește nu se bucură de bunul său și nu respectă pe cei care i-au dat acel bun. Și așa e făcută unirea între cele zece porunci, că cine pîngărește pe cea din urmă le pîngărește pe toate; căci cine rîvnește, rîvnește un alt

Dumnezeu și alți părinți, se răzvrătește împotriva lui Dumnezeu și adoră alți zei, nu sfîntește nici o zi, mărturisește fals împotriva lui însuși, fură și ucide cu gîndul și comite adulterul în gînd.”

Astfel le explică Moșe legile pe care le cunoșteau de acum; apoi îi instruisă despre cele pe care nu le cunoșteau încă: „Dărim casa în care s-a incubat lepra... Nu minca iedul în laptele mamei sale... Nu cere dobinzi fratelui tău... Dă simbria săracului la apusul soarelui, spre a putea dormi sub plapuma sa... Dacă un om are rîvnă ochiul sclavului său, îi va da libertatea pentru ochiul său... Dacă un iudeu, fratele tău, îți este vindut, în al șaptelea an îi vei da drumul împreună cu daruri; căci ai fost sclav în țara Egiptului, Dumnezeuul tău te-a desrobît... Nu luca pămîntul cu un bou și un măgar înhamți la un loc... Nu pune botniță vitei în timp ce rumegă ovăzul... Cînd vei seceră, dacă vei uita un mînunchi de grîu tăiat lăsat pe brazdă, nu te întoarce să-l iei; să rămîna pentru străin, pentru orfan și văduvă, căci Cel Etern, Dumnezeuul nostru, face dreptate orfanului și vădugei și vadește dragostea sa străinului; veți iubi deci pe străin, voi care ați fost străini în țara Egiptului.”

Din cînd în cînd, acei care ascultau, puneau întrebări lui Moșe.

Ietro, proslitul, spunea: „Moșe, învățătorul nostru, e scris în Tora ta: *Sînt un Dumnezeu gelos, care urmărește crima părinților asupra copiilor, pînă la treia și a patra generație. Și stă scris în Tora: Copiii nu trebuie uciși de părinții lor, fiecare nu va pieri decît pentru crima sa. Sînt două legi deci în legea ta?*”

Moise îi răspunse: „Stă scris: *Urmărește crima părinților asupra copiilor*, căci Dumnezeu vrea ca părinții să se ferească de crima pe care oamenii o vor imputa o copiilor lor; și stă scris: *Fiecare nu va pieri decît pentru crima sa*, căci Dumnezeu nu vrea ca cel nevinovat să plătească pentru cel vinovat.”

Iosua, discipolul, îi spunea: „Moșe, învățătorul nostru, stă scris în Tora ta: *Veți iubi pe aproapele tău ca pe tine însuși*; și mai stă scris în Tora: *Ochi pentru ochi și dînte pentru dînte*. Înseamnă asta a-ți iubi aproapele dacă îi ceri ochiul și dîntele?”

Moșe îi răspunse: „Stă scris: *Veți iubi pe aproapele tău ca pe tine însuși*, căci a lăsa pe cel rău să săpănuască orice e împotriva iubirii, iar cel rău trebuie să ispășească pentru a merita dragostea.”

Și Korah, bogătașul, îl întrebă: „Moșe învățătorul nostru, stă scris în Tora ta: *Nu deșuia pe sărac, căci e sărac*. Cine poate să despoaie un sărac, de vreme ce n-are nimic?” Și Moșe îi răspunse: „Ceea ce trebuie să dai săracului îi aparține; ceea ce nu-i dai, îi răpești lui.”

Și în timp ce Moșe, la poalele muntelui Sinai, învăța astfel Tora pe iudei, în școala cerurilor, Zagzaghel, o preda la ingeri și în Gan Eden, Sfîntul, binecuvîntat fie el, o preda celor dreți, care stau pe deasupra îngerilor. Și cei dreți, la rîndul lor, întrebau pe Cel Sfînt, binecuvîntat fie el.

Abraham îi spunea: „Rege al lumii, ai scris în Tora: *La început, Dumnezeu a creat*

lumea și pămîntul. „Există în clipa cînd ai creat lumea, un început? Și ce făceai tu în acest început? Dumnezeu îi răspunse, după spusele rabinului Abbahu: „Înainte acestei lumi făcusem alte lumi și pentru că nu mi-au plăcut, le-am nimicit”.

Iacob întrebă pe Cel Etern: „Rege al lumii, ai scris în Tora: *Nu-ți vei face chip cioplî din ceea ce e jos pe pămînt, nici sus în ceruri*. Deoarece disprețuiești pe idolatri, de ce nu nimicești ceea ce adoră ei?” Și Dumnezeu îi răspunse: „Idolatrii adoră soarele, luna, stelele, munții, izvoarele; să distrug lumea pentru ei?”

Și Isaac întrebă pe Cel Etern: „Rege al lumii, cînd ai făcut lumina, ai spus în Tora ta că lumina e bună; cînd ai făcut firmamentul și întînsul continentelor, ai spus în Tora ta că sînt bune; orice iarbă sau fiară pe care le-ai creat, ai spus că sînt bune. Dar cînd ai făcut pe om după chipul și asemănarea ta, n-ai spus în Tora ta că omul e bun; de ce Doamne?” Și Dumnezeu îi răspunse: „Pentru că pe om nu l-am desăvîrșit: prin Tora, omul trebuie să se desăvîrșască și să desăvîrșască lumea.”

Dar, spus-au înțelepții noștri, a studia Tora fără a o aplica înseamnă a nu cunoaște pe Dumnezeu de fel. Moșe, deci, pentru a o aplica și a face să fie aplicată, judecă pe iudei după Tora. Toți îi aduceau contestațiile lor, în fiecare zi și el, îmbrăcat ca toți ceilalți, fără nici o distincție, așezat pe scaunul său, îi asculta și îi judeca, interpretînd și aplicînd Legea, condamînd citeodată, împîcînd de multe ori.

De dimineață pînă seara, Moșe era impresurat de certuri și tipete. Văzînd acest lucru, Ietro, proslitul, îi spuse: „Moșe, învățătorul nostru, dacă vei continua așa, nu vei face cale lungă. Ascultă sfatul meu și urmează-l: dăci Dumnezeu va încuviința. Fii talmaciul Revelației; învață-i să sacrifice, să se roage, să sărbătorească Sabatul și alte sărbători, să sanctifice cununia, să-și educe copiii, să îngrijească bolnavii, și-și îngroape morții, să fie dreți, să renunțe de multe ori la justiție pentru iubire. Dar, spre a-i judeca, alege dintre ei oameni cu bun renume, pe care îi vei instrui tu și care să aibă înțelepciune, frică de Dumnezeu, modestie, dispreț pentru deșertăciune, dragoste de umanitate și adevăr. Acești oameni vor fi judecători peste Israel; tu vei fi judecătorul acestor oameni și pacea să domnească între popor și judecători, între judecători și tine.”

Acest sfat plăcu lui Moșe; și plăcu și Celui Etern, căci Dumnezeu vrînd ca acest fapt să se îndeplinească, a vrut să se săvîrșească, după sfatul lui Ietro, ca și el, proslitul, să aibă o parte de contribuție la Tora. De aceea, în modestia sa, Moșe, care ar fi putut ascunde posterității contribuția lui Ietro — adăugă Torii un capitol povestind sfaturile lui Ietro și proclamînd înțelepciunea sa.

Adunînd copiii lui Israel, Moșe le zise: „Alegeți dintre voi oameni sere a vă judeca și dintre acești oameni voi alege eu pe judecatori. Nu pregetați să-l asculte, căci fiecare se gîndea în taină: „Moșe va numi mii de judecatori; judecători peste zece, peste sute, peste mii: Dacă nu voi fi eu printre ei, poate va fi fiul sau nepotul meu, sau cumnatul meu, sau un prieten, sau un amic al prietenului meu. Și cînd va fi judecător, un mic plocon va înclina balanța justiției de partea mea.”

Informații

În ultima vreme arhiva documentară a F.C.E. (M) s-a îmbogățit cu o seamă de cărți, documente, gravuri etc. privind trecutul obștei evreiești. Multe din aceste piese au fost donate instituției noastre.

Astfel, de la pictorul Lazăr Zin s-au primit peste 200 piese printre care facsimile, gravuri și picturi, ediții de bibliofil etc. Dl. Sami Brociner, nepotul colonelului Brociner, a donat un exemplar din ziarul „Resboiul”, din 5 septembrie 1878, în care au apărut două scrisori în legătură cu participarea sublocotenentului M. Brociner la asaltul Griviței.

Au mai făcut donații d-nii: Isaac Kaufman, dr. Rosdolf, Lazăr Alexandru etc.

Moșe cunoștea gîndurile lor, știa că un judecător rău poate înclina spre rău balanța lumii, și că un judecător bun e tot atît de prețios ca toate bunurile lumii; dar neputînd găsi oameni perfecți, alese printre ei pe cei mai puțini răi și le zise: „Fiți binecuvîntați voi, care ați fost gîsiți demni de a judeca pe fiii lui Abraham, Isaac și Iacob, pe care Dumnezeu i-a numit copiii săi. Priviți cum se urcă Marele Preot cu pași mici spre altar; tot astfel să urcați cu pași mici spre dreptate; căci dacă judecata nu e prudentă, nu e justă. Dacă un bogătaș și un sărac vin înaintea voastră și dacă dreptatea e de partea celui sărac, să nu ziceți: „De ce să nu umilesc pe cel bogat, care umilește pe cel sărac?” Dar dacă dreptatea e de partea celui bogat, să nu spuneți: „Săracul n-are nimic, de ce să-l mai sărăcesc?” Dacă unul puternic și unul slab vin în fața voastră și dacă dreptatea e de partea celui slab să nu spuneți: „De ce să mă omoroe cel puternic?” Iar dacă dreptatea e de partea celui tare, să nu spuneți: „De ce să-l las pe cel puternic să ucidă pe cel slab? Căci, după cum palmierul dă curnale spinului, judecătorul dă achitare și pedeapsă; dar dacă nu știe să pedepsească, nu va ști să izbăvească, și dacă nu știe nici să pedepsească, nici să lerte, nu va adăposti lumea la umbra păcii.”

Și se duseră și judecări pe Israel. Ietro rămăsese în preajma lui Moșe, învățînd de la el dragostea de Tora și bunătatea lui Dumnezeu, timp de peste un an.

Spuse, deci, profetul: „Moșe, învățătorul nostru, îngăduie să mă întorc în Midian, țara mea și a părinților mei. Dar Moșe nu vru să-l lase să plece; căci, după Rabbi Meir, idolatrul care învață Tora e mai mare decît Aaron, Marele Preot. El îi răspunse: „Ietro, învățătorul meu, de ce nu rămi pe pămîntul ce ne va fi dăruit, căci Dumnezeu vrea ca proslitul să nu pară că a venit la noi cu scopul altei recompense decît aceea de a fi găsit pe Dumnezeu. Dar fiii tăi și fiii fiilor tăi vor fi la fel cu noi. De ne vei părăsi acum, ce vor zice popoarele? Că Israel alungă pe tatăl profetului său pentru că e un străin; că Israel păstrează numai pentru el singur pe Dumnezeul său și că Dumnezeu numai pentru un singur popor vrea să fie Dumnezeu. Rămii, deci, tu care luminezi pe acel luminat de Dumnezeu; și împreună cu mine vei învăța Tora pe copiii lui Israel.”

Dar Ietro, proslitul, răspunse: „Un muc de fitil poate lumina în noapte, dar străluci-va el alături de soare? Tu ești soarele care luminează poporul lui Israel; lasă-mă să plec în noaptea națiunilor, să duc lumina lui Israel.”

Și în timp ce Ietro, proslitul, se duse printre popoare, răspîndind cu dragostea inimii lui Tora lui Moșe, învățătorul nostru, în școala de sus, Zagzaghel, învăța pe ingeri Tora; și în Gan Eden, Sfîntul, binecuvîntat fie-l numele, îi învăța pe cei dreți, care stau pe deasupra îngerilor.

Și Mesia ascultînd Tora, striga către Cel Sfînt, binecuvîntat fie el: „Cînd va veni rîndul meu. Doamne? Cînd voi coborî pe pămînt? Și Dumnezeu îi răspunse: „Cînd toți vom spune într-un glas: — Tora lui Moșe o cunoaștem și o aplicăm, — rîndul tău va fi venit; atunci purtînd în pieptul tău, ca și David în al său, singele lui Ruth, proslita, vei coborî; și așa cum apa mării umple oceanul, dragostea Celui Etern va umple pămîntul.”

Secretarul general al F.C.E. (M) av. Emil Sechter a vorbit la postul de radio București, mîncînea în limba idis, despre activitatea Federației și a comunităților evreiești din țară.

Simbata 10 iunie a.e. cursul talmudic a fost predat de d. prim-rabin I. M. Marilus. A urmat o Sederă, — predică — a Eminenței Sale d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen, după care participanții au rostit psalmi.

Comitetul și enoriașii sinagogii Beth Hamidră Vechi din București anunță cu durere încetarea din viață, în ziua de 28 mai 1967, a iubiului lor vice-președinte

ADOLPHE ARONOVICI

Inhumarea a avut loc în cimitirul din Șoseaua Giurgiului. Îi vom păstra veșnică amintire.

Dale noi despre comunitatea din București

Recent a apărut lucrarea monumentală „Istoria Bucureștilor” de prof. univ. Const. C. Giurescu, iar ceva mai înainte, „Viața și opera lui Cuza Vodă”.

Ambele lucrări cuprind date interesante, în parte inedite, cu privire la istoria comunității evreiești din țară și-n special din București.

În „Viața și opera lui Cuza Vodă”, autorul dă, în subol, la note, o serie de referiri care ne-au pus pe urmele unor documente necunoscute pînă acum, în legătură cu marele rabin M. L. Malbim. Deosebit de important este memoriul pe care Malbim l-a trimis domnitorului Alex. Ion Cuza, solicitîndu-i să-i facă dreptate, anulînd ordinul de expulzare emis contra sa. Acest memoriu a fost trimis domnitorului prin intermediul lui Adolf Crémieux pe atunci președintele Alianței Israelite Universale. Supliciu în original se află în arhiva Cuza — XII (f. 231—232), păstrată la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România.

În același dosar, la XII, 233—234, se găsește și memoriul în original, adresat la 6/18 nov. 1864, lui Alex. Ioan Cuza de Adolf Crémieux, redactat de asemenea în limba franceză, prin care solicită să se acorde evreilor din România drepturi egale cu ale celorlalți locuitori.

Arhiva Alex. Ioan Cuza mai păstrează originalul foii volante cu rugăciunea în versuri de M. L. Malbim, rostită în Sinagoga mare din București pentru „fericită z a Domnitorului Principatelor Unite, Alexandru Ioan I”. Textul e în ebraică și în traducere românească, foile volante fiind tipărite la tipografia jurnalului „Național”.

Referirile d-lui prof. C. C. Giurescu ne-au mai pus pe urmele și altor documente privind pe evreii din România. Cele mai interesante sînt adresele omagiale ale epitropilor comunităților evreiești din țară, prin care populația evreiască își manifestă bucuria și recunoștința pentru prevederile noului cod penal-menționate de Alex. Ioan Cuza în mesajul de deschidere a Camerei privind modalitățile acordării progresive de drepturi politice evreilor.

În „Istoria Bucureștilor” d. prof. C. C. Giurescu vine cu documente inedite, dintre care șase interesează istoria comunității evreiești din București, aducînd știri noi despre evreii bucureșteni.

Sînt acte de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, dintre care cel mai vechi din 29 august 1698, care ne relatează despre o prăvălie a egumenului Serafim de la mănăstirea Cernicăi Vornicului, „în care prăvălie șade lăsc jidovul”.

Celelalte documente inedite sînt din 1 iunie 1743, în care e vorba de „Iosif sticlariul, feciorul lui Daniil-ovreuil și soția lui Isteră” (Ester, desigur) care iau cu chirie anual un loc de casă „la partea domnească de jos”. Alt document e din 3 februarie 1746, în care într-o hotarnică a unui loc din mahalaua Săpunari, se vorbește de prăvălia „Jogofătului Constantin Burcha, unde șade Sărica ovreică”; din 26 oct. 1774, în care e vorba de „un loc sterp de la pușcărie în sus”, pe care au fost casele lăncului ovreuilui” și din 14 iunie 1789, în care se pomenește de „prăvălia lui Hirsu (desigur Herș n.n.) ovreul, pe ulița cea mare de la scaunele vechi de carne (pe ulița care se numește azi str. Scaunele, în spatele spitalului Colțea n.n.).

Prof. Giurescu citează un document de la începutul secolului al XIX-lea, din septembrie 1820 despre „compania” (vechea breaslă) care cuprinde 127 nume (capi de familie) de evrei, alcătuit 32 de „lud” sau mutații fiscale, fiecare lud plătiind 14 taleri și 48 de bani anual, în total 460 de taleri și 96 de bani. Lista celor 127 nume e interesantă și prin faptul că dă și meseriile respective.

O asemenea listă posedă și Arhiva noastră documentară în original, dar cu data de 2 septembrie 1821, cuprinzînd 128 nume de capi de familie evrei, fiecare cu indicarea meseriei pe care o practică. În revista noastră am mai publicat un articol în jurul acestei liste. Judecînd după cele câteva nume citate de d. prof. C. C. Giurescu trebuie să fie aceeași listă — cu un nume în plus față de lista din 1820.

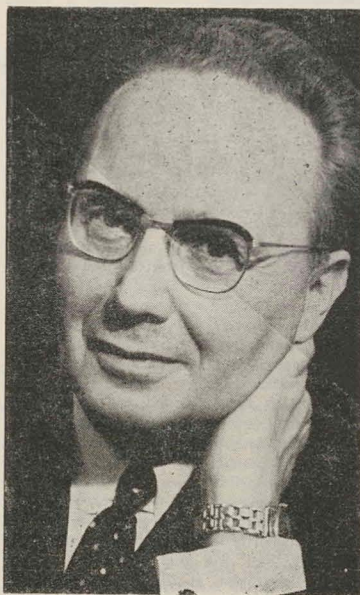
Cele două coloane și jumătate din „Istoria Bucureștilor” (pp 271—272) consacrate de autor evreilor din București, cuprind în afară de indicarea actelor prețioase de care am relatat mai sus, o serie de date despre evoluția numerică a comunității evreiești din Capitală. Considerațiile d-sale despre ceea ce reprezintă ca elemente de cultură evreii spanioli față de evreii aschenaziți, nu sînt susținute decît prin citarea lui Manoaah Hillel și Jaques Elias, care au fost în primul rînd oameni de finanțe și mecenati. Îi scapă însă autorului numele lui Iuliu Barasch, care a fost aschenazit ca și David Emanuel, Moses Gaster, Lazăr Săineanu ș.a.

Subliniem, că după cum ne informează chiar autorul — d. C. C. Giurescu a fost unul din beneficiarii bursei Hillel, cum a fost și savantul V. Pirvan ș.a.

SOLOMON SAVIN

ROBERT MERLE

Cunoscut la noi prin romanul „Moartea este meseria mea” și prin piesa „Sisif și Moartea”, prezentată la postul nostru de televiziune, Robert Merle este un scriitor preocupat în mod serios de problemele care frământă lumea.

Născut la 29 august 1908 la Tebesa (Constantine-Algeria), și-a petrecut primii ani în Africa de Nord. Venind la Paris în 1918, el urmează studiile la liceele Condorcet și Louis-le-Grand. Obținîndu-și licența în filozofie, este numit profesor de engleză la Bordeaux, Marsilia, apoi la Paris.

Mobilizat în 1939 ca agent de legătură, e făcut prizonier la Dunkerque, în 1940, și este deținut trei ani în captivitate, mai întîi la Dortmund, apoi în Prusia orientală. Repatriat în 1943 își reia funcția la Universitatea din Rennes, după ce a zăcut un an întreg bolnav.

Odată cu profesoratul, Merle începe să scrie, publicîndu-și, în 1948, romanul „Week-end la Zuydcoote”, care obține în anul următor premiul Goncourt, fiind transpus și pe ecran într-un film care a rulat, recent și pe ecranele noastre.

În 1953 îi apare al doilea roman „Moartea este meseria mea”. Atras apoi spre teatru, publică o serie întreagă de piese (care alcătuiesc materialul a două volume, apărute în 1956 și 1957 la Gallimard) și pune în scenă alte piese.

În 1962, publică „Insula”, care obține premiul Fraternității, iar mai recent „Ahmed Ben Bella”.

Ne-am adresat acestui scriitor, rugîndu-l să ne răspundă la următoarele întrebări:

Azi este cunoscut de toată lumea că folosind nume de împrumut dv. ați prezentat, de fapt, în „Moartea este meseria mea”, cazul lui Rudolf Hoess și a lichidării deportaților la Auschwitz.

— Exact.

Ce v-a determinat să alegeți, dintre atîția criminali de război, pe Hoess?

— Acest om, ca atîția alții, care s-au agitat pe scena istoriei Germaniei hitleriste ca niște marionete cuprinse de nebunie, este un caz psihologic. Un amestec curios de sadism și sentimentalism. Nu trebuie să ne scape apoi din vedere și faptul deosebit de important că Hoess nu numai că a participat direct la săvîrșirea crimelor, dar că trebuie considerat unul din cei mai mari asasini ai timpurilor moderne.

Dacă toate lagărele de concentrare ale naziștilor erau uzine ale morții lente, iar ofițerii superiori SS care le comandau călăi, Hoess ocupă printre ei un loc care asigură numelui său o sinistrită faimă. El este, într-adevăr, omul pe care Himmler l-a ales, în cursul anului 1941, să execute ordinele lui Hitler cu privire la genocidul poporului evreu. Hoess a prezidat personal la procesul de exterminare timp de doi ani, din vara anului 1941 pînă în toamna anului 1943 — dată la care i s-a dat altă însărcinare. Cu toate că încă și azi e greu să știm numărul exact al deținuților care au fost gazați în această perioadă, actul de acuzare al tribunalului din Varșovia care l-a judecat pe Hoess îl aprecia la 3 milioane. Un număr însemnat de persoane au fost „lichidate” după aceea, pînă la eliberarea lagărului, așa că numărul victimelor rasismului la Auschwitz ajunge la înspăimîntătoare cifră de 4 milioane.

Cînd a apărut cartea dv., doi sau trei critici s-au declarat dezamăgiți că n-ați reușit să explicați enigma pe care o prezenta destinel lui Hoess. Există într-adevăr o asemenea enigmă?

— Nu există nici o enigmă și nu știu ce vrea să însemne aici cuvîntul *destin*. Hoess a fost supus, de mic, unei educații punitive și brutale care l-a dezumanizat și a făcut din el un robot dresat să asculte orbește pe tatăl lui. Acest dresaj a făcut, firește, din el un nevrozat care o dată s-a aflat la doi pași de nebunie, așa cum a mărturisit chiar el în „Memoriile” lui. Dar această nevroză nu ar putea constitui, în nici un caz, o „explicație”. Lumea e plină de nevrozați, pe care trebuie să-i considerăm ca ființe normale atîta timp cît nu ridică probleme serioase.

Dezumanizarea lui Hoess — dificultatea pentru el de a avea contact cu semenii lui — nu l-a împiedicat, însă, să fie un excelent ofițer, nici să aibă sentimente pentru soția și copiii lui. Hoess conchide în „Memoriile” lui: „Și eu aveam o inimă”. Și cu toate că aceste cuvinte, după tot ceea ce le precede (descrierea amănunțită a organizării crematoriilor, a gazării și arderii deportaților) răsună în mintea lectorului ca o cumplită ironie, ele nu sînt de loc false...

Dar e o „enigmă” Eichmann? Căci în ciuda atîtor dezvăluiri, documentare sau beletristice, filme, apărute în ultimii ani, s-a continuat, totuși, să se vorbească despre ea, chiar și în timpul procesului și încă mult timp după aceea.

— Nu există nici un fel de „enigmă” Eichmann, cum n-a existat nici una Hoess. Crimele lui Eichmann sînt de proporții și mai mari decît cele ale lui Hoess, căci de la biroul său el a condus și îndrumat procesul de exterminare a evreilor, chiar atunci cînd Himmler dase de acum ordin ca el să încezeze. Ei se aseamănă din toate punctele de vedere, chiar și atunci cînd e vorba să-și asume — sau mai bine zis — să nu-și asume răspunderile. Comentînd aprecierea pe care Himmler a dat-o „muncii” lui Hoess: „e o bătălie pe care generațiile viitoare nu vor mai trebui s-o ducă...” Eichmann spune, în memoriul pe care l-a dictat, la Buenos-Aires, în 1957, ziaristului Sasser: „Părerea aceasta se raporta și la munca mea, în aceeași măsură cu aceea a lui Hoess. Nu eram noi coechipieri? Noi am jurat, de bună voie, credință stîndardelor noastre și Reichsführerului: ne supunem ordinelor șefilor noștri și executăm ordinele lor...”

Totuși, cum se explică, pînă la urmă, aceste latitudini de care ați pomenit și dv.: sentimentalism și cinism?

— „La prima vedere, această imbinare pare ciudată oricărui om normal. Dar este firescă atunci cînd vorbim de naziști și — cum am spus mai sus — explică toate monstruozitățile comise de naziști.

În cartea sa „Kaput”, Malaparte povestea cum într-o seară fiind invitatul lui Frank, guvernatorul Poloniei, acesta după ce l-a desfătat, pe el și pe toți oaspeții, cu o masă dintre cele mai îmbelsugate și rafinate, s-a retras, singur, într-o încăperă vecină și a cîntat, în mod cît se poate de artistic, o piesă de Chopin.

Cînd a ieșit de acolo, soția lui s-a repezit spre el și într-un elan de entuziasm i-a sărutat miinile fine. Apoi, ridicîndu-le și arătîndu-le oaspeților, a exclamat: „Sînt miinile unui înger”.

După masă, ca distracție, Frank și-a invitat oaspeții la o plimbare prin Varșovia. Apropîindu-se de zidul ghetoului, el a văzut un soldat care ținea pe un băiețel evreu, ce încerca să se strecoare printr-o gaură a zidului, în căutarea unei bucăți de pîine. Indignat că soldatul n-a izbutit să-l nimerească după două încercări, Frank i-a smuls pușca din mînă și, cu miinile lui de artist, cu „miinile lui de înger”, a țintit și omorît pe bietul copil.

În unele țări din apus se fac muzile glasuri care declară: „Trecutul e trecut” și cer să fie uitate toate ororile războiului. Sînteți de acord cu această atitudine?

— Nu sînt de acord nici cu această atitudine, cum nu sînt de acord nici cu aceea a celor care, atunci cînd li se spune: „Gîndiți-vă la Germania de la Weimar!”, răspund: „Weimar a dispărut. Nu mai văd decît Buchenwald”. Trebuie să căutăm să vedem și Weimar — dar de astădată cu ochii atenți și mari deschiși așa cum ne poruncește experiența ultimului război mondial — dar, firește, să nu uităm niciodată nici Buchenwald. Trebuie, mai ales, să luptăm din răspuri împotriva violenței, oriunde apare și sub orice formă s-ar manifesta. Naziștii ne-au arătat prea bine unde poate duce acest cult.

Cum trebuie să folosim toate mijloacele care ne stau la dispoziție spre a perpetua amintirea ororilor comise de naziști? Acest lucru este cu deosebire important pentru educarea tinerelor generații, pentru că pentru ele toate aceste monstruozități nu reprezintă decît simple relații sau cifre statistice. E într-adevăr „necesar — așa cum sună apelul Comitetului internațional de la Auschwitz ca mesajul celor care au rămas acolo să fie transmis, de-a lungul secolelor, chiar cînd nu vor mai rămîne supraviețuitori cu brațul tatat ca să îndeplinească această datorie”.

Împunătorul monument ridicat pe locul ruinelor crematoriilor 2 și 3 ale fostului lagăr Birkenau a cărui dezvelire a avut loc recent, reprezintă, într-adevăr o astfel de mărturie. Pentru înălțarea lui au contribuit oameni din lumea întreagă, foști deportați, familiile victimelor din 23 țări care și nenumărați alți oameni, care n-au uitat și nu vor uita ce s-a petrecut acolo și în multe alte lagăre. Monumentul acesta devine astfel un simbol și un avertisment pentru lumea întreagă.

Interviu realizat de
PAUL B. MARIAN

Abraham Ibn Ezra

Contemporan și prieten cu Iehuda Halevi a fost rabi Moșe Ibn Ezra, care s-a născut la Grenade, în anul 1080. Părinții săi fuseseră cîndva bogați, dar apoi au săracit și Moșe a fost nevoit să peregrineze dintr-un loc în altul. Moșe Ibn Ezra a scris multe poezii religioase, dintre care parte au intrat în cărțile de rugăciune ale evreilor sefarzi.

De un renume mult mai mare s-a bucurat Abraham Ibn Ezra, care s-a născut în anul 1092 în Spania creștină. Ibn Ezra a trăit multă vreme în nordul acestei țări, pe care însă apoi a fost nevoit s-o părăsească, peregrinînd dintr-un loc în altul. Astfel, a trecut prin Egipt, Palestina și Persia. Zece ani mai tîrziu ajunge în Italia, unde cutreacă diferite orașe. De aici trece în Franța, apoi în Anglia, la Londra. Spre sfîrșitul vieții se înapoiază în Spania natală, unde moare, într-un orașel de pe malul Aragonului (1167).

Erudit al talmudului și al gramaticii ebraice, Abraham Ibn Ezra a comentat Biblia într-un mod nou, străduindu-se să pătrundă înțelesul ei etimologic și gramatical.

Un alt scriitor din acea epocă a fost vestitul călător Benjamin din Tudela. În anul 1160 el a întreprins o lungă călătorie, străbătînd Spania, Franța, Italia, Grecia și Turcia. Apoi, prin Anatolia și Siria a ajuns în Palestina și de aici în Persia. La întoarcere a trecut prin Germania și nordul Franței. În cartea sa „Călătoriile lui Benjamin” el descrie aceste țări insistînd în mod deosebit asupra situației evreilor. Cartea aceasta constituie un izvor prețios în ce privește istoria evreilor din secolul al XII-lea.

BRIT IVRIT OLAMIT

În pagina a 12-a, textul în limba ebraică

Etruscii și vechii evrei

Pînă nu de mult, etruscii erau cunoscuți mai ales datorită operelor lor de artă celebre, cum ar fi: lupoica, Himera din Florența, sarcofagile sculptate, statuetele și freștile în culori deschise. Cu toate acestea, de la etrusci au mai rămas zeci de mii de inscripții, în cea mai mare parte scurte, relativ ușor de citit (alfabetul lor fiind aproape asemănător celui grec). Se știa că etruscii au fost vecinii și civilizații romanilor. Răminea întrebarea: de unde au venit?

Din descifrarea textelor lor a reeșit că etruscii erau un popor ce aparținea tulpinei ilirice. Locul lor de baștină a fost pe malul Dunării. De aci, cam prin anul 1500 î.e.n. au emigrat în același timp cu alte triburi ilirice (viitorii troieni frigieni, etc.), către coasta occidentală a Asiei mici. Aci s-au inițiat în cultura orașelor ioniene, fiind în același timp influențați de curentele răspindite de marile civilizații asiro-babilonice.

Etruscii au rămas un timp în Anatolia. În secolele 13 și 12 î. n. e. ei au fost pe malul Mediteranei și s-au aliat cu aheeni cu care au întreprins incursiuni împotriva egiptenilor. Cum aceste atacuri au eșuat, două sau trei secole mai târziu, etruscii se stabilesc în peninsula italică unde încep să dezvolte o frumoasă civilizație orientalizantă. Ei se pricepeau să construiască orașe fortificate cu străzile tăiate în unghiuri drepte. Au impozat orașele cu temple și statui; au scut mlaștinile și s-au distins mai ales în meșteșugul topirii metalelor și agricultură. Lor li se atribuie invenția ciocului de fier la prora corăbiilor de război, a trompetei, a ancorei etc. De la etrusci au preluat romanii o seamă de deprinderi și obiceiuri, printre care organizarea cultului și a orașului, însemnele puterii, jocurile, teatrul, sculptura etc. Cu toate acestea, etruscii nu au format niciodată o națiune. La începutul erei noastre romanii au sfârșit prin a cucerii orașele lor state dezbinate, punând capăt existenței lor naționale. Dar arta etruscă a rămas în multe opere ale Renașterii și multe cuvinte de care ne mai servim și astăzi (persoană, scrisoare, ceremonie, etc.) ne-au rămas de la etrusci.

Cheia limbii etrusce se găsea în vechia albaneză, deoarece albanezii descind din vechii iliri. Or, elucidarea documentelor etrusce a

lărgit viziunea noastră asupra civilizației iliriene în general și ne-a dat posibilitatea de a constata că ea a venit deseori în conflict cu civilizația iudaică. Etruscii erau rude apropiate ale filistenilor și macedonienilor, două popoare împotriva cărora Iudeea a purtat lungi războaie.

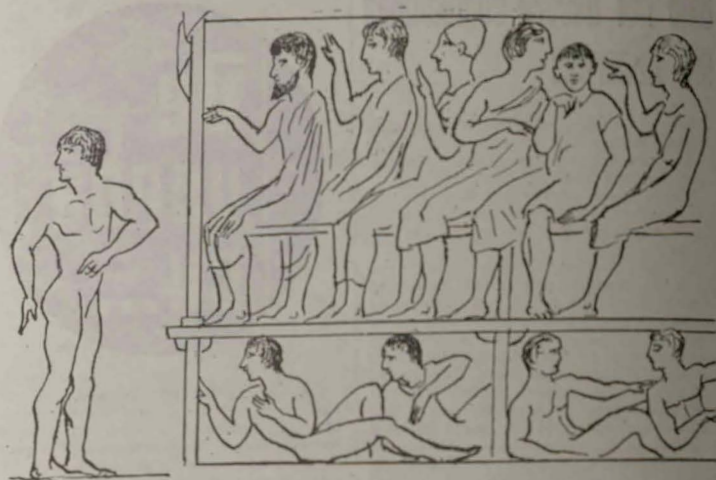
Tradiția etruscilor avea unele analogii cu cea mozaică. După un autor bizantin, Suidas, etruscii credeau că lumea a fost creată în șase milenii. În primul au fost create cerul și pământul; în cel de al doilea, firmamentul; în cel de al treilea, marea și apa; în al patrulea, soarele, luna și altele; în cel de al cincilea mileniu, păsările, reptilele și păpușele. În sfârșit, în cel de al șaselea mileniu au apărut și oamenii.

Asemănarea cu versiunea Genezei e evidentă.

Cea de-a doua întâlnire a iudeilor cu etruscii, de data aceasta istorică, trebuie să fi avut loc în Egipt, pe timpul lui Moise. Nomazii iudei nu erau singurii străini în țara faraonilor. Etruscii, sau Turșii, cum erau numiți de către egipteni, erau mai vechi decât iudeii în acea țară. Acest fapt a fost confirmat de către săpăturile efectuate de Petrie, care a găsit la est de Nil mormintele unor In-en-Tereș (sprijin al turșilor) datînd din anul 1300 î.e.n. Acest Turșii, nobil, era majordomul faraonului. Cu un secol înainte de apariția „corsarilor” etrusci acesta făcuse curiera lui Iosif.

Istoria semnalează și o altă întâlnire între iudei și triburile ilirice. Printre triburile care atacau Egiptul prin anul 1194 î. n. e. erau noiștrii, se găseau și filistenii. Învingi, sint cruțați și faraonul li instalează în partea Canaanului, căruia îi dau numele lor: Palestina. Acest trib provenea din localitatea balcanică Palest din Epir. pe coasta Mării Adriatice. Se pare că ilirii au venit din peninsula italică. În sprijinul acestei supoziții pledează faptul că cursul inferior al fluviului Po purta cîndva un nume asemănător: Philistina fossa.

În orice caz, ei au adus în Canaan o civilizație superioară. Iudeii au avut numeroase ciocniri dramatice cu filistenii, dintre care una, legată de numele viteazului Samson este celebră. Fragmentul din Biblie care relatează

Vechi frescă din perioada etruscă

despre moartea acestui erou, ne apare mai limpede în lumina documentelor etrusce. Cartea Judecătorilor afirmă că Samson, întemnițat și orbit de către filistenii, a fost scos din închisoare și dus la templul Dagonului, zeul filistenilor, pentru a se produce în fața lor. Or, la etrusci, jocurile făceau parte din ceremoniile lor sacre, însoțind sacrificiile pe care le ofereau. Intr-o supremă încordare — spune cronică — Samson a năruit cele două coloane principale ale templului, pierind sub dărîmături laolaltă cu trei mii de dusmani. La prima vedere cele de mai sus par neverosimile; templele acelei epoci nu erau atât de spațioase. O frescă etruscă descoperită recent ne înfățișează însă spectatorii jocurilor etrusce îngheșuiți în galerii construite din grinzi de lemn. În acest fel se realizau un șir de baloane suprapuse susținute de pereții templului. În aceste condiții, chiar dacă cifra de 3000 ar fi exagerată, simbul legendei ar putea fi adevărat; Samson ar fi putut provoca o catastrofă.

Cea de-a treia întâlnire cu ilirii ne este relatată din epoca regelui David. Primul succes al lui David este lupta sa cu Goliat. Inșiși acest nume era curent printre etrusci. S-a descoperit în Etruria (Toscana) un mormînt, în care, pe un perete era înscris „marces calithesi”, adică „lui Marces Galyath”. Oamenii de știință au stabilit mai demult că e-ul etrusc îl înlocuia pe g.

Un timp oarecare, David a fost mercenarul regelui filistenilor, fiind în același timp sub influența cultului lor. Astfel, Biblia ni-l înfățișează studiind arta de a se război cîț și metodele lor administrative... Unul din succesele militare remarcabile ale lui David a fost cucerirea orașului Jebus, unde și-a instalat capitala sa Ierusalim. Ne aflăm în fața unei duble întrebări: cine erau iesubiții și cum, fără a poseda arme grele, David a cucerit o fortăreață de temut? La prima întrebare oamenii de știință au răspuns fără ezitare că sub denumirea de iesubiți erau indicați poporul ilir al japud-japuzilor, din care o parte locuia pe coasta adriatică, nu departe de orașul Trieste de astăzi, iar altă parte trăia în Italia centrală. Orașul-cetate Jebus trebuie să fi fost asemănător cu fortărețele etrusce și filistene. Numai faptul că a luptat la filistenii i-a putut permite lui David să-și dea seama de punctul vulnerabil al fortificațiilor ilire: galeriile subterane pe care aceștia din urmă le amenajau pentru a-și putea procura apă. În istoria romană vom găsi exemple asemănătoare. Astfel, fortăreața etruscă Veie nu a putut fi cucerită de romani decât atunci cînd au dat de urma unei galerii de acest fel. David a făcut acest lucru cu șapte secole înainte de a detecta „canalul” fortăreței Jebus prin care și-a introdus luptătorii.

În domeniul administrației, David a introdus o reformă, care la timpul său a atras blesteme; număratoarea poporului (2 Samuel,

24). Or, ideea recensămîntului este de origine pur etruscă: Servius Tullius, un etrusc care a domnit la Roma, a fost primul care și-a numărat supușii.

Cea de-a patra întâlnire cu lumea iliră rezumă la prezența, pe teritoriul Iudeii, unei populații misterioase, ghirgaziții, instalați din vremuri imemoriabile la sudul lacului Kinnereth (Tiberiada). În perioada cînd era loc cucerirea Canaanului ei se găseau de mai multă vreme acolo. Este greu de a separa ghirgaziții din Palestina de celelalte triburi ilire; aceștia aveau un oraș, Gheorghesa. Ramura palestiniană a supraviețuit pînă în zilele lui Alexandru Macedon; ei s-au adresat chiar cuceritorului macedonean, invocînd probabil origina lor iliră.

Cea de-a cincea întâlnire dintre iudei și iliri, macedoneni de data aceasta, ne duce pînă la epoca Hasmonaimilor. Iudeii erau oprimați de către macedonenii elenizați, urmașii lui Alexandru, instalați în Siria. Soldații garzioanei „siriene” din Ierusalim vorbeau probabil dialectul macedonean. Oare în timpul anilor de război nu au împrumutat și evreii unele cuvinte de la ei?

La această întrebare etnografii și lingviștii sînt îndinați a răspunde afirmativ. În sprijinul punctului lor de vedere ei aduc următorul argument. Cartea lui Daniel compusă în această epocă în secolul de a sustine moralul poporului oprimat, vorbește despre un miracol la curtea regelui Belșarar. O mină misterioasă ar fi înscris pe peretele palatului: mene tekel ufarșin. Daniel explică această frază cu asemănări arameice: „număr, cîntărit și împărțit”. Cu toate acestea, ultimul cuvînt a fost supus diferitelor interpretări. În orice caz, în iliră-albaneză cuvîntul „ufarșin” înseamnă precis „și să fie nimiciți”.

După părerea mai multor autori, cartea Esteri se referă la aceiași epocă și se inspiră din aceiași dorință de a încuraja iudeii în cercuții. Aceasta, în ciuda luxului de amănunte cu care se reconstituie ambianța unui palat regal persan.

Printre numele și termenii evocați în această scurtă epocă care nu abundă în sentimente religioase (el nu solicită intervenția divină) dar care era un patriot înfocat, există unele care nu le înțelegem. Să pomenim numai de Vasti, Haman și pour („sortii”).

Numele reginei Vasti a fost explicat astfel de către un om de știință. În limba indiană Vasti înseamnă „cea dorită”. Respectivul om de știință nu a găsit încă explicația pentru numele Haman. Lucrurile se schimbă dacă vom căuta originea acestui nume la iliri. Intr-adevăr, ni s-a păstrat un edificator epitaful etrusc evocînd o *fusti hamana lautni*. Ultimul din aceste cuvinte înseamnă „dezrobăta”... Epitaful era pe mormîntul unei fete. Marele etruscolog Pauli a tradus acest text ca „Fusti, din familia lui Haman”. Trebuie adăugat că Fusti era un nume feminin foarte frecvent în Etruria. Iată deci două nume importante din cartea Esteri, asociate într-un text etrusc, adică ikr. Haman era deci ilir. În ce privește termenul *pour*, *pur*, acesta apare în iliră-albaneză sub forma de *por*. Trebuie ținut seama că limba etruscă nu făcea distincție între vocalele o și u. Dar ce înseamnă *por*? „O pietricică; un bulgăre de marmură”. Or, în antichitate mici pietre erau adesea întrebuințate pentru a trage la sorți.

După cum se știe, în Cartea Esteri tragedia la sorți joacă un rol deosebit; Haman vrea să fixeze în acest fel ziua propice pentru exterminarea evreilor. Și aici, întreprindem un obicei ilir, mai bine zis macedonean. La acea epocă decretul de masacrare era semnat de Antiohus și nicidecum de regele Persiei...

Carnavalul de Purim era de altfel amintirea unei festivități bahice. Adoratorii ei mai fervenți ai lui Bachus erau ilirii, tracii și grecii. În timpul serbărilor vesele date în cinstea lui, aceștia își puneau adeseori măști pe față.

Iată, dar, atîtea momente cînd străvechiul popor al etruscilor este semnalat în scrierile vechi ebraice.

Muzica în antichitatea iudaică

(Urmare din pag. 1-a)

Halil era o pereche de oboiuri subțiri, care se țineau împreună în gură, și în care se sufla simultan, unul din sunete fiind un zum-zum de acompania melodia produsă de cel de al doilea. Sunetul este descris ca fiind „dulce”.

Menaanin, asemănător celui întrebuințat în Egipt la oficerile în fața zeiței Isis, era un instrument din metal.

Teltem și *meitaim* erau țimbale. Cele două feluri de țimbale cel „limpede” și cel „zgometos” (Ps. 150:5) se referă la o particularitate răspîndită și în ziua de azi în Asia: primul țimbal era ținut în poziție orizontală și lovit domol, pe cînd cel de al doilea era ținut în poziție verticală și lovit în mod viguros.

În terminologia muzicală biblică întîlnim și cuvîntul *Şalîșim* derivat de la *şeloşa* — „trei”, dar care se pare a nu se referi la nici un instrument.

Același lucru se poate spune și despre titlurile din Psalmi: „Un cîntec al lui David, care va fi interpretat pe (sau în)”. Cuvintele *ginoth*, *gitith* sau *iedutun*, probabil că descriu melodia respectivă, deși nu în sensul modern.

Nu putem încheia enumerarea instrumentelor biblice fără a menționa orchestra babiloneană a regelui Nebucadnetar descrisă de patru ori în cartea *Daniel*. Iată ce citim în pasajele amintite: „Și crăincul strigă cu glas tare: „Iată ce poruncă vi se da vouă, popoarelor, neamurilor și limbilor: Îndată ce veți auzi sunetul trîmbiței, flautului, chitarei, harfei psaltirii, cîmpoiului și al tuturor

instrumentelor muzicale, să cădeți în genunchi și să vă înclinați la statuia cea de aur pe care a ridicat-o împăratul Nabucodonosor, iar cine nu va cădea în genunchi și nu se va înclina, chiar în aceea clipă, să fie crăncat în mijlocul unui cuptor”. (Dan. 3:4-6).

Pentru a fi exacti, primii cinci termeni ar trebui tălmăciți după cum urmează: corn, fluier, liră (verticală și orizontală) harfă. Dar esențial este cel de al șaselea termen: cîmpoi. Pe vremea aceea, nu exista un astfel de instrument; cuvîntul arameic *sumponia* întrebuințat de acela care a scris cartea *Daniel* venea de la grecescul *symphonia*. În antichitate, acest termen nu a însemnat un instrument anume, ci mai curînd toate instrumentele utilizate într-un concert. Ca atare, pasajul de mai sus ar însemna: „Îndată ce auziți instrumentele individuale și cele care formează întreaga orchestră cu tot felul de instrumente”. Exact în acest fel au cîntat și continuă și astăzi să cînte orchestrele din Orientul Mijlociu: mai întîi instrumentele introductive improvizează cadente solo unul după altul, și abia în partea doua intră și ansamblul cu tobele.

„Nu știm ce anume cîntau pe toate aceste instrumente iudeii sau babilonienii, nici ce cîntau din gură. Dar din folclorul locuitorilor Orientului Mijlociu putem să ne facem o idee despre muzica și melodiile interpretate în bisericile siriană, coptă, etiopiană și chiar romano-catolică. Maniera lor nu diferă prea mult, și ceea ce ea ca trăsături comune constituie probabil moștenirea vechiului Orient, din care Palestina făcea parte.

Aurel Mărculescu

AUREL MĂRCULESCU, așa cum l-am cunoscut

de MARIA ARSENE

dat. La miezul nopții — urmare a denunțului făcut de poștă — siguranța a dat năvală peste mine, cerându-mi volumul. Era însă prea târziu, Mărculescu plecase de-acum.

Strada Lemnăria Veche numărul 12... Lemnăria Veche nr. 12...

Nu cunosc Botoșanii lui Aurel Mărculescu și Scarlat Callimachi. N-am fost niciodată în urbea în care cu trei decenii în urmă se tipărea, cu dragoste și entuziasm, în caznă și cu sacrificii, din venitul modest și imprecis al gravorului, din salariul pe sponci al „directo-
torului” și ciștișul chinuit al acul croitoresei — (soția gravorului) — din abonamente în-
fime și rarele mandate ale depozitarilor de
ziare și reviste — „Clopotul”.

Un prieten de idei mi-a scris în primăvara
precoce a lui 1936 : „...și trimite-le lui Aurel
Mărculescu — Botoșani, strada Lemnăria Ve-
che 12, care le va expedia mai departe peste
ocean...” Graficianul, gravorul și ziaristul anti-
fascist Aurel Mărculescu.

Am rupt scrisoarea. Am reținut numele și
adresa.

În plic, pe rând și la intervale, o serie de
schite, pamflete și articole antifasciste, anti-
rasiste, au luat drumul Botoșanilor. Ele mi-au
parvenit târziu, după luni și ani, tipărite în
America, intrate și difuzate ilegal în țară.

În vara anului 1938, Gică, băiatul meu,
pe-atunci în vîrstă de 6 ani, vine, cale de
3 kilometri, pînă în portul de pe malul Du-
nării, depărtat de oraș, unde lucram.

Am încremenit cînd l-am văzut. Bănuiam
că se-ntimplase ceva grav acasă, dacă copilul,
care nici în oraș nu mergea neînsoțit, fusese
trimis singur pînă la mine.

S-a așezat, ostentiv și prăfuit, pe cheiul de
piatră și mi-a spus :

— Tată, te caută un om.

Om! Era Aurel Mărculescu. Coborîse din
nordul Moldovei pînă la frontiera de apă
dulce a țării ca să mă vadă și să mă cu-
noască.

A rămas două zile în modesta mea locuință
din ulicioara care, în cele două sezoane plo-
ioase din an — primăvara și toamna — tre-
buia străbătută cu picioroangele.

Am discutat, am schimbat gînduri și idei,
am analizat perspectivele. Ne-am înțeles. Am
devenit prieteni. Și-apoi ne-am iubit.

— Știi — mi-a spus, cu glasul pe jumătate,
privind către soția mea, Maria — toți cititorii
cred că autoarea este dînsa, țărancă orfană
din Dimbovița.

— Toți cititorii, inclusiv Siguranța. Ceea
ce este tot atît de important.

— Într-adevăr, dar e foarte riscant. Ai
grijă. Fii atent !

— Știu, dar n-am încotro.

Și-a strîns buzele. Privi spre fereastră, apoi
la băiețelul meu, care dormea în pat.

— Lupta împotriva fascismului și a tot ce
are el mai abject, rasismul, trebuie dusă pînă
la capăt... Cu orice risc... Cu orice preț...

Atunci Maria a întrebat, cu sfînta naivitate
a omului cînsit :

— Totuși, de cînd există antisemitismul ?

M-am înroșit. Era datoria mea s-o fi lă-
murit mai bine, și asupra acestei mult con-
troversate întrebări. A răspuns în locul meu,
zîmbind și cu o glumă, Mărculescu :

— De cînd frații cei mulți la număr au
aflat că-i pot bate pe frățiorii cei puțini, fără
să răspundă pentru asta...

La plecare, mi-a cerut almanahul „Deștep-
tarea” din Detroit, în care îmi apăruse două
schite (una dintre ele se intitula „Colegul”
avînd ca temă o întîlnire neprevăzută între
doi foști colegi din clasele primare — șome-
rul Goldenberg și avocatul Ionescu — candi-
dat la deputăție pe lista guvernamentală —
ulterior schița a apărut și în volumul „Vre-
muri și Semne” (E.P.L. 1960).

Am scos almanahul dintr-o gaură făcută
sub pat în podeaua de lut a odăitei. I l-am

Discuția asupra copertei volumului „Cama-
radul Strul” — prefat de talentatul și ne-
obositul publicist antifascist Tudor Teodo-
rescu-Braniște — volum care mai târziu avea
să circule cu tălpile însingurate, sabotat, con-
fiscat și-n cele din urmă ars pe rug, a ridicat
probleme.

— Mă gîndesc la o copertă care să simbo-
lizeze înfrățirea în moartea pentru apărarea
aceleiași glii — mi-a spus Mărculescu.

— Adică ?

— O cruce și-o piatră simplă evreiască, la
căpățiele a doi ostași căzuți pe front. Un
creștin și un evreu. E în spiritul titlului cărții
și a primei nuvele cu care deschizi volumul.
Ce mă privești așa ? Nu ești de-acord ?

— Nu cu trebuie să fiu de acord asupra
operei tale...

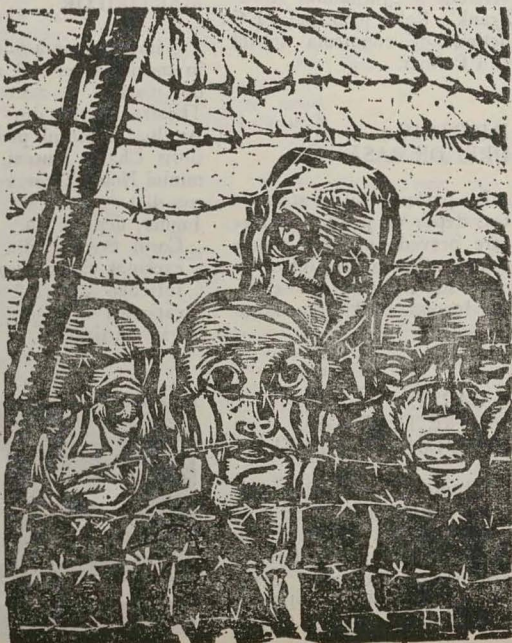
A tăcut cu bărbia înșurubată în piept. Ci-
teva minute nu am mai vorbit. Afară pe
uliță, trecea un car bivolarec cîrînd gheață
de la depozit. Puteai reconstitui numai din
auz și folosind doar scrișneful, rana adîncă
tăiată în pămîntul moale de greoaiele roți cu
șină de fier...

— Da, — a reluat el. Apoi, brusc și cu-n
licăr de vitejie entuziastă în ochi : am să-ți
fac două coperte. Una cu cele două semne
de mormînt, alta mai puțin violentă, dar tot
atît de simbolică : un ostaș cu arma în atac.
Le prezinți pe amîndouă. De ce să nu încerc-
căm ?

(Am încercat. Prima copertă a fost respinsă
cu indignare, iar pentru a doua sorul respec-
tiv a trebuit să fie „dus” de prietenul nos-
tru comun, vajnicul poet și publicist anti-
fascist Georgehe Dinu).

După o săptămînă, primesc un semn : co-
perțile la volumul meu „Camaradul Strul” și
cîteva rînduri. „Am sosit cu bine. Am dat
Almanahul mai departe. Succes”.

În iarna lui '944 ne-am reîntîlnit. Slab fu-
sesse și înainte. Acum însă părea o umbră.
Cele aproape o mie de zile de lagăr și foame

Logăr,

gravură din anul 1943.

Gravură de Aurel Mărculescu

i-au uscat cumplit trupul, lipindu-i pielea
aproape direct pe oase.

Aducea din lagăr, odată cu fericirea elibe-
rării un imens bagaj de entuziasm, cîteva
zeci de valoroase gravuri și o agravare fără
leac a bolii lui de inimă.

Ne-am îmbrățișat, ne-am privit și încă o
dată ne-am strîns în brațe, ca după o reve-
dere miraculoasă și nescontată. Și iarăși ne-am
mai revăzut de cîteva ori și apoi cînd mi-a
adus — prețioasă și emoționantă dovadă a
prieteniei — trei gravuri săpate în lemn de
mina lui meșteră, dar aproape paralizată de
neputința inimii — pentru un alt volum al
meu, prefat de Aurel Baranga. Coperta a
fost lucrată de Perahim, întrucît Mărculescu
nu mai avea putere s-o realizeze în scurtul
termen impus de tipografia supra-aglomerată.
I-am inclus însă din gravuri.

— Lucrez foarte greu — mi s-a plîns, (și-a
lipit palma în dreptul inimii). Bate în gol.
Bate sterp.

L-am privit cu uimire. N-am înțeles.

— Ce vrei să spui ?

— Inima nu mă lasă să lucrez. Mai bine aș
renunța la ea...

Atît de dragă îi era arta, atît de mult do-
rea să-și manifeste activ, credința în bine, în
dreptate și frumos.

Ianuarie 1947. Inflație. Scumpete. Lipsă
acută de hîrtie.

A venit în București, mai obosit, mai bol-
nav ca oricînd. Și mersul și discuțiile îl sle-
iau. De la primii pași, după întîilele cuvinte.
Vroia să strîngă într-un album, durerile și
suferințele din lagăr înregistrate și scrijelite

chiar acolo cu briceagul bont, în lemnul scîm-
duri de pat, în bucățile de șindrîlă căzute de
pe acoperișul barăcii, în capacul cufărașului
de deportat și bulumacul sîrmei ghimpate
doborît de viscole...

Am reușit să-i tipăresc albumul în editura
„Continent”. M-a întrebat :

— Nu-mi va face obiecții conducerea edi-
turii pentru că am adus cinci prefețe la al-
bum ?

— Dimpotrivă. Le-am explicat și i-am con-
vins.

— În calitatea ta de director al editurii ?

— Nu. În cealaltă calitate — de prieten
al tău și al artei tale.

Mi-a strîns mina și-apoi m-a sărutat.

Martie 1947. Stăm amîndoi la masa biroului
editurii „Continent” aflată la etajul doi al
unei vechi clădiri de pe Săririndar.

Răsfoim albumul „Ghetto și lagăr” : Femei
prăpădite de foame cu umbre de copii în
brațe ; grupul de deținuți din Vapniarka și
gardul de sîrmă ghimpată cu barba de zinc a
țepilor...

Albumul și aerul din cameră miroase a
cerneală proaspătă.

Citim împreună, ca la școală, textul încă
ud de pe manșeta copertei :

între amintirea
Părinților
Fraților
și a surorii noastre

Milioane de părinți și copii

V Batjocoriți	M
I Deportaji	A
C Înghețați	R
T Schingiuiți	T
I Estropiați	I
M Gizați	R
E Arși în	I
cupatoare	
de către fasciștii asasinii	
și	
înșositori ai condiției	
OMULUI	

Respira greu. Îl obosea chiar și odihna. Pă-
rea o candelă care-și pîlpîie ultimii stropi de
înteleme.

A întors coperta de carton și cu scrisul lui
fin și subtil, așternu pe pagina de hîrtie
poroasă :

„Iubitului meu prieten și tovarăș de luptă
Arthur Maria Arsenie”.

Nu ne-am mai văzut.

Vestea morții lui mi-a parvenit în primă-
vara lui 1948. Mă așteptam la acest ireversi-
bil deznodămînt.

Nu am plîns. Pentru că odată mi-a mărtu-
rit că nu poate suporta mila.

Dar nici nu l-am uitat, căci pentru mine
inima lui continuă să bată...

stiri

O NOUĂ PUBLICAȚIE EVREIASCĂ

La Paris a apărut primul număr al publicației „La revue encyclopedique juive”. Revista publică materiale de istorie, filosofie, arheologie, folclor evreiesc etc. Rubrici speciale sînt destinate actualității evreiești din Franța și din alte țări.

O SCRISOARE DE DRAGOSTE DE ACUM 4 000 DE ANI

Printre exponatele ce atrag atenția vizitatorilor expoziției „4 000 de ani de istorie iudaică” deschisă la New York se află și o scrisoare de dragoste în limba ebraică, veche de aproape 4 milenii. „Scrisoarea” este o tăbliță de lut, pe care sînt încrustate cuvintele de iubire ale unui iudeu anonim. Această piesă rară este proprietatea unui negustor de antichități din S.U.A.

COMORILE DE ARTĂ ALE FLORENȚEI

Consiliul pentru popularizarea artei evreiești a luat inițiativa colectării de fonduri pentru restaurarea monumentelor istorice ale comunității din Florența, greu atinse de pe urma inundațiilor din iarna aceasta. Printre aceste obiective se numără sinagoga și biblioteca evreiască din oraș.

CONDAMNAREA UNUI CRIMINAL DE RĂZBOI

Un tribunal din Riga a condamnat la 15 ani temniță pe un colaborant care în anii ocupației hitleriste a participat la exterminarea evreilor din ghetoul Dvinsk.

ȘCOLILE COMUNITĂȚII DIN NEW DELHI

Sub auspiciile comunității din New Delhi, capitala Indiei, funcționează 2 școli, la care învață un număr de 800 elevi. Comunitatea întreține de asemenea un centru de calificare profesională.

SERI CULTURALE LA PARIS

Din inițiativa Congresului cultural evreiesc a avut loc la Paris o seară literară consacrată scriitorului Iosef Opatoshu. Au fost prezentate referate despre viața și creația acestui viguros prozator, autor între altele a ciclului „Păduri poloneze” și „1863”.

O altă seară literară a fost organizată cu prilejul apariției volumului „Cronică din Lublin”, al scriitorului Moșe Schulstein. Cartea este o zguduitoare evocare a suferințelor unei mari colectivități evreiești îndurate în anii ocupației naziste.

EROII LUPTEI ÎMPOTRIVA FASCISMULUI

Societatea de istorie din Israel în colaborare cu Uniunea foștilor luptători din brigăzile internaționale din Spania a luat inițiativa editării unui volum consacrat luptătorilor evrei împotriva fascismului.

SALOM ALEHEM LA TELEVIZIUNEA PARIZIANĂ

Studiourile de televiziune din Paris au transmis un program de 45 minute consacrat lui Salom Alehem.

După ce a schițat cadrul tîrgului evreiesc tradițional din Europa de răsărit a secolului al XIX-lea, naratorul a evocat începuturile literaturii idiș moderne, care marchează un moment culminant prin creația lui Salom Alehem.

În continuare au fost prezentate fragmente din scrierile celebre ale genialului umorist, printre care „Teiviv

lăptarul” și „200 000”. Au interpretat actori ai teatrului evreiesc din Paris.

Programul emisiunii a fost întregit de prezentarea unor ilustrații de Marc Chagall și de alți pictori de seamă.

IN MEMORIA MARTIRILOR

Din inițiativa unui comitet cetățenesc, în capitala Belgiei va fi înălțat un monument în memoria celor 25 000 evrei locuitori ai acestui oraș care în anii ocupației naziste au fost deportați și exterminați de naști. Monumentul va fi ridicat în fostul cartier evreiesc din Bruxelles.

O CARTE DESPRE UN OM ADEVĂRAT

În editura pariziană „Flammarion” a apărut cartea lui Marc Toledano, „Preotul din Bourges”.

Cartea povestește istoria adevărată a unui călugăr german, Alfred Stanke, care în anii ocupației Franței s-a angajat ca gardian-infirmer la

închisoarea din Bourges, salvînd viața a peste 700 deținuți, printre care și pe autorul cărții.

FIUL LUI SIGMUND FREUD

În Anglia a încetat din viață, în vîrstă de 78 de ani, Martin Freud, fiul vîrstnic al celebrului savant Sigmund Freud.

Refugiat în Anglia în anul 1939, Martin Freud, care era licențiat în drept, și-a deschis o mică librărie în apropiere de British Museum, care a devenit cînd locul de întîlnire a multor intelectuali de seamă din capitala Angliei.

Defunctul este autorul unei cărți „Reflexul gloriei”, des pre ilustrul său tată

PENTRU ÎNCETAREA BOMBARDAMENTELOR DIN VIETNAM

Peste 300 de personalități din viața publică britanică — scriitori, artiști, parlamentari, conducători religioși etc. — au semnat un apel prin care cheamă guvernul englez să se desolidarizeze de bombardamentele americane asupra Vietnamului de Nord. Printre semnatari se află un rabin, mai mulți oameni de știință și scriitori evrei.

PROCESELE CRIMINALILOR DE RĂZBOI

Într-o declarație a ministrului de Justiție al R.F.G. se arată că începînd din anul 1945 au fost deschise acțiuni penale împotriva unui număr de 74 000 persoane acuzate de crime de război. Dintre acuzați, 6 197 au fost găsiți vinovați și condamnați. Un număr de 20 000 procese sînt în curs.

Datele de mai sus privesc numai activitatea tribunalelor vest-germane.

„JURNALUL ANNEI FRANK” LA TELEVIZIUNEA AMERICANĂ

Studiourile de televiziune americane pregătesc o nouă versiune a „Jurnalului Annei Frank”. Rolul principal va fi deținut de cunoscuta actriță Lili Palmer.

ÎMPOTRIVA UREI DE RASĂ

În parlamentul austriac a fost deus un proiect de lege care prevede pedepse penale pentru aștarea urei între oameni sub pretextul deosebiriilor de rasă, religie sau naționalitate.

O CARTE DESPRE TRAGEDIA EVREILOR OLANDEZI

Editura Souvenir Press din Londra a tipărit traducerea în limba engleză a cărții lui Jacob Presser „Persecutarea și exterminarea evreilor olandezi în anii 1940—1945”. O altă ediție a apărut în S.U.A.

LUMEA TALMUDULUI

La Ierusalim a apărut cartea „Priveliști din Mișne”, o lucrare interesantă, care reconstituie fauna și flora Iudeii antice, din perioada redactării talmudului.

Sînt descrise și reproduse grafic toate animalele și plantele despre care se vorbește în talmud.

RESTAURAREA UNEI VECHE CLĂDIRI

Clădirea în care se află camera mortuară a cimitirului sefard din Amsterdam a fost de curînd renovată. Atît clădirea cit și cimitirul însuși sînt monumente istorice de mare însemnătate pentru cunoașterea trecutului acestei obști. Cimitirul datează din anul 1614, iar camera mortuară, din anul

1705. O seamă de figuri proeminente ale obștei își dorm aici somnul de veci.

APARIȚII LITERARE

În U.R.S.S. vor apărea în lunile care urmează 2 volume de poezii în limba idiș. Este vorba de o culegere postumă din opera lui Itic Feffer și de un volum de versuri ale poetului Mendel Lifșitz.

PREMIERA LA DORTMUND

La Dortmund, în R.F.G., a avut loc premiera operei „Eli”, realizată după o piesă a scriitoarei Nelly Sachs, laureata premiului Nobel pe anul 1966.

COMEMORAREA MARTIRILOR

O impresionantă solemnitate în memoria celor 6 milioane de martiri a avut loc la Theatre Royal din Londra. Au luat cuvîntul prof. Ernst Boris Chain, laureat al premiului Nobel, George J. Bean, consilier regal, sir Barnett Janner, deputat ș.a.

Corul evreiesc din Londra a executat cîntece eroice.

Întreaga asistență a rostit rugăciunea de *kadiș*, în memoria martirilor.

CEA MAI MARE COLECTIVITATE DIN LUME

După date recente, la New York se află în prezent 2 650 000 evrei. Aceasta este cea mai mare colectivitate evreiască din lume dintr-un singur oraș. Obștea dispune de sute de temple și sinagogi, așezăminte religioase, culturale și sociale.

La New York apar mai multe publicații în limba idiș, printre care 2 ziare zilnice

EVREII DIN ADEN

Aden, colonia britanică din sudul peninsulei arabice, se află în continuare în centrul atenției opiniei publice, ca urmare a luptelor ce se desfășoară acolo. La Aden se află și o mică obște evreiască, alcătuită din 180 suflete.

CONCERT DE CÎNTECE EVREIEȘTI

Cîntăreata de muzică evreiască Nehama Lifșitz a dat cîteva concerte la Leningrad. Repertoriul a fost alcătuit din muzică folclorică și cîntece din lagare și ghetouri, în limba idiș, precum și din mai multe cîntece în limba ebraică

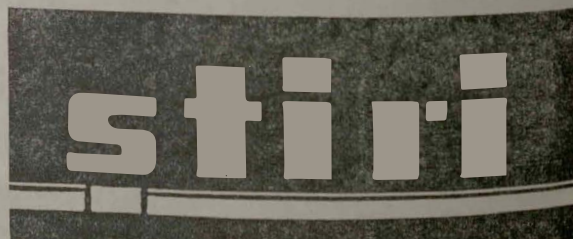
NOU RABIN LA DUBLIN

Dl. Michael Așer Alony, în vîrstă de 21 de ani, fiu de rabin, a fost numit rabin la Dublin, după studii de specialitate făcute în Israel.

CONDAMNAREA UNOR CRIMINALI DE RĂZBOI

Un tribunal din Budapesta a condamnat la moarte 3 criminali de război care în timpul războiului au colaborat cu naziștii la deportarea și exterminarea a 400 000 evrei din această țară.

Alți 16 acuzați au fost condamnați la pedepse variînd între 15 și 8 ani închisoare.

ד.ר. סאטעק-לעטעאנו

א פארשער

פון דער יידישער שפראך

דער דר. סאטעק — לעטעאנו
— א בן דור מיט די ברידער
עליאס און מרדכי שווארצפלד,
מיטן דר. משה אסאטער און לא-
זאר שאינאנו — איז געווען א
גרויסער תלמידי חכמה, נאך צוליב
זיין איבערנענטערטע עניונו
האט ער געארבעט ביי אים און איז
געבליבן אומבאקאנט. ער איז
געווען איינער פונעם אלטן דור
רומענישע יידן, וועלכע האבן
געהאט א קולט פארן ספר, און
זיך געטעמט פון זיין צייט
האט ער זיך געגעבן מיט
הויכער וויסנשאפט. זיין לעב-
האפטע און געפיליקע חכמה,
איז ביי אים געבליבן ביז
צום פון פון זיין לאנג לעבן. ער
האט זיך געגעבן צייט גענוערט
און בארייכערט מיט פיל לייגענע
סאטעק איז פילקלאגליש געבליבן
בפרייט אין שטודירן די יידישע
און העברעישע לשונות.
דער דר. סאטעק-לעטעאנו איז
געווען א פאליגלעט אין פארן
זין פון ווארט. אחוץ רומעניש,
יידיש און העברעיש האט ער
נאך געקאנט פראנצויזיש, דייטש,
ענגליש, איטאליעניש, אונגאריש,
רוסיש, פויליש, רומעניש, סער-
קיש, אראביש, אראמעניש, סאנס-
קריס, לאטיין און גריכיש.
ער איז געבוירן אין באקער —
רומעניש אין 1858 (לויט זלמן
רייזן אין 1861) און האט גע-
לערנט אין דער עלעמענטארער
שול דארט. גענוינדיק דעם ליצני,
אין באטשאטאן (1874) האט ער
דערנאך אין יארן 1879—1886—
שטודירט מעדיצין און ווילן זיין
גוסטארישקעס און זיין ריינע
נשמה האבן אים אפריש געווערעט
ער זאל זיך אפגעבן מיט קינדער,
און אזוי איר ער געווארן א
קינדער-דאקטאר, און האט די
ספעציאליטעט פארשטימט א סך
יארן אין בראלא.
אין עלטער פון 18 יאר האט
ער זיך אפגעוויפן צו אפגעגעבן
מיט פילקלאגליש. די וויסנשאפט אין
וועלכע זיין עניונו געווען
מיט אזויפיל תהומות און בקיאות
משה אסאטער, האט זיך געגעבן
און אקאדעמיע-הענט.
ער האט באמערקט זיין שווער
"קומוס" מיט יידישע קינדער
וועמענס מאמע-לשון ס'איז גע-
ווען יידיש — צו לערנען רומע-

ניש, און ס'איז אים איינגעפאלן
דער געדאנק ער זאל זיי פאר-
לייכערען דאס לייגענע אין ר-
מעניש און דער הילף פון קאר-
סאטעק-לעטעאנו איז וועלכע ער
האט געשריבן נאך יידישע ווער-
טער אבער אין לאטיינישער
שריפט.
מיט דער מעטאדע וואס מ'האט
קערפסאגאגליש, מיט וועלכער יאן
קערפאגליש האט זיך אויך באנוצט
ווען ער איז געווען לערער, האבן
זיך קינדער געקאנט לייכטער
אויסלערנען די לאטיינישע
אותיות.
און פון דאנען ביז צו דעם
געווארענע איינצופירן דעם סיסטעם
פון שרייבן יידיש מיט לאטיינישע
אותיות, איז שוין געווען נאך
אין שפאל. ער האט זיך אייגע-
אנגענומען אויפן נאסירלעכסטן
אופן און איז געווארן איר הייסער
פראפאגאטאר.
רע בייבליאגראף זלמן רייזען,
באציעניק זיך דערצו שרייבט
אין זיין "גראמאטיקע":
צום ערשטן מאל איז די אידי-
שע פערנידעס געווארן פונעם ר-
מענישן יידישעס דר. סאטעק פון
בראליא וועלכער האט געפונען
אנהענגער אין דר. נתן בירנבוים
דער האט זיך פארטעלעט אויך
פאר העברעיש) יהודה יפה און
לודוויג זאמענהאף, דער
בארייכער שפערער פון דעם
סעמינאר-לשון. (נאמאטיק
פון דער יידישער שפראך, ווילנע
1920 זייט 127, ציטאט פון ש"ס
רעמאן).
אין דער צייטונג, "פרעזנטאט" (די
געגענווארט) וועלכע איז
דערשינען אין באקער אונטער
דער אפטייטל פון א. ל. לעבעל,
איז דער דעמאלטקער יונגעמאן
יעקב ראזענצווייג (דערנאך
סאטעק-לעטעאנו) געקומען מיט
רעס פארשלאגן, די אידישע האט
ער דערנאך אונטערגעהאלטן און
פראפאגאטירט אין יוסף פערטענאס
צייטשריפט, קראקא איטראט-
ליטא, פארעמליכדיק רעבעל-
מעטין פון דעם 19-טן סעפטעמ-
בער 1902, אין דער ווארשע
אונדזער לשון, "פאליטעסאטן מיט
סאטיריש-הומאריסטישע אנעק-
דאטן. פרייענטע מעשיות, גע-
שענישן פון דעם רוסיש-יאפא-
נישן קריג א.א. אלע געשריבן

אין יידיש מיט לאטיינישע אותיות,
סאטעק איז געווען איבערצייגט
אז מיט דער הילף פון די לא-
טיינישע אותיות וועט יידיש
קענען ווערן א מער ווירקאמט
כלי, צו פארשפרייטן די קולטור
אין די מאסן.
נאך נאך איידער ער האט איי-
געפירט די ווארשע, וואס סאטעק-
לעטעאנו — וועלכער איז איי-
צווישן געווארן דאקטאר אין
מעדיצין, פארברענגענדיק די
סעמינארשאפט איינעם מיט נתן
בירנבוים, וועלכער האט שטודירט
פילאזאפיע — ארויסגעגעבן אין
1902 אין בראליא א זאמלונג
און 80 ייטן פון וועוולד זכאר,
זשעסער לידער, געדרוקט מיט
לאטיינישע אותיות, די זאמלונג
יידישע פאלקסלידער פון וואלף
זכארשטער טערקאראט"ן איז געווען
דער ערשטער און לעצטער נומער
פון א בייבליאטעק.
אין ווערבעס 1905 האט ער
באקומען די איינזאמלונג צו דער
יידישער שפראך-קאנפערענץ
פון שטערנאוויץ. נתן בירנבוים,
זיין געוועזענער קאלעג פון דער
סעמינארשאפט, איז געווען איי-
נערשטע נאכפאלגער פון דעם
סעמינאר ביי דער קאנפערענץ.
בירנבוים און אויך א. ל. פריץ
האבן געוואלט פון סאטעק-לעטע-
אנוס פרוווי איינצופירן אין די
מאסן יידיש מיט דער לאטייני-
שער שריפט. גענועט בירנבוים
אין געווען א נאכפאלגער פון
דער אידישע זענען א. ל. פריץ
און ש. אש געווען אויסדריקלעך
קעגן.
סאטעק-לעטעאנו האט פאר-
מירט זיין פארשלאגן אין א
מיטלינג איבער, "ווי אזוי האט
זיך געשאפן דער זשארגאן".
אין בין געווען ביי דער
מיינונג אז דער זשארגאן —
שרייבער ער איז א ארטיקל וועל-
כער איז דערשינען אין א-
מאנא, "אד"ס" פון 1939 —
זייענדיק אין דער ווירקלעכקייט
א דייטשער דאקטור, דארף נא-
מירלעך נישט געשריבן ווערן
מיט יידיש אותיות, ווייל די
דאזיקע געהערן אויסשליסלעך
אונדזער ארטאלן לשון".
אבער זיינע ארגומענטן האבן
קיינעם נישט איבערצייגט. קיינער
האט נישט אפגענומען דעם גע-
דאנק אז יידיש איז א זשארגאן,
און אלעס וואס ערשטן מאל איז
האט ער נישט געוואלט ארטיקל
דאס איז נאך א פארשטייטליכע
פארגעסעניש. און נאך א פארש-
טייטליכע פארגעסעניש, ווייל די
דאזיקע געהערן אויסשליסלעך
אונדזער ארטאלן לשון".
אבער זיינע ארגומענטן האבן
קיינעם נישט איבערצייגט. קיינער
האט נישט אפגענומען דעם גע-
דאנק אז יידיש איז א זשארגאן,
און אלעס וואס ערשטן מאל איז
האט ער נישט געוואלט ארטיקל
דאס איז נאך א פארשטייטליכע
פארגעסעניש. און נאך א פארש-
טייטליכע פארגעסעניש, ווייל די
דאזיקע געהערן אויסשליסלעך
אונדזער ארטאלן לשון".

פון לאזאר שטיינאן און פאר-
עפנטלעכט צום ערשטן מאל אין
אונזערע פונעם איטראטליש-
(יארבון פאר יידן) כאטש 12
1890—1899.
שטיינאן האט, דער נורשטער
פעסטגעשטעלט אין דעם ארטיקל,
דעם היסטאריש-קולטורעלן כא-
ראקטער פון יידיש און זיין
דאקטורעלער מקור.
צוריקצוגיין זיך און פארש-
פנדיק לאזאר שטיינאנוס שטו-
דיום, האט ער דעם דאקטורעל-
טעאנו געלונגען פעסטצושטעלן
שע און ארטיקל איז דער
נעמט דאקטורעלע, צונויפאמאנדיק
דעם יידישן מאטעריאל.
משה שווארצפלד איז אים
געווען א דערשטער פונעם לעבן
זיינע פארשונגען, אנהייבנדיק
מיט דער פארשונג פון יידיש,
האט ער זיך פארשטייט אויך אין
דער פון העברעיש, א מוש פון
א יאר וועלכענדיק איינדרירנדיק
צו דעם געוועזענע פונעם לעבן,
און זיך פאמיליאריזירן מיט די
ארגינאלע שטודירן פון דער ביי-
בעל, חזקוני, מיט דער אפצוק-
פישער ליטעראטור, סימלאטע-
דענע שפראך — פאמיליעס.
צום באדויערן, זענען וויינע
פארשונגען אין פילקלאגליש גע-
בליבן געבליבן אין ארויפער פארש-
נישט מיטעמאטאריש און פאר-
שפרייט אין הונדערטער העפט-
סעק, מיט שרייבן און שאפן-
נען פון ווערסער.
אין זיין ארבעטס-ציטערל פון
בולעווארד הוצא (בראליא) ווו
ליחאב אים געווען צום לעצטן
מאל אין 1927, האבן זיך גע-
פונען זעק מיט כתב-יד, ביכער
און דאקומענטן, דעמאלט האט ער
מיר צווישן אנדערע געוואלט, א
ער האט אנגעשריבן א אייגענע
מעקארי איבער די העברעישע
רעאקטארן.
ער איז געשטארבן דעם 20-טן
אפריל 1939 ארום ווי איוב, לע-
בן זיך פונעם זעק מיט דעם נאך
פון זיין רוחניותיקן שאפן.
סאטעק-לעטעאנו

ראדיא בוקארעשט טראנסמיטירט יעדן סאָג א פראָגראַם פון א האלבער שעה אין יידישער שפראך פארן אויסלאנד

די ווערונג ווערט איבערגעגעבן איינער 2 ביז 30 באאכט
לויט גרויסע, ד. ה. 9 ביז 30 אין אונזערע יאָגראַפֿישע
10 ביז 30 אין אונזערע יאָגראַפֿישע יאָגראַפֿישע
11 ביז 30 אין אונזערע יאָגראַפֿישע יאָגראַפֿישע
כאָאָליעס פֿון: 19.7; 19.67; 25.13; 25.59; 25.4; 31.28;
שטער, וואָס איז גלייך מיט פֿאַלגנדיקע פרעזענטאצן: 15.225;
15.250; 11.940; 11.725; 11.810; 9.590. קילאָגראַם.
פאר צוגאָלעכע אינפֿאַרמאַציעס בעפֿן מיר אייד זיך צי
ווענדן אַפֿן אַדרעס:
ראַדיאָ בוקאַרעשט — ס.ד. רומעניע ייִדישע רעאַקציע.

נשמתו של ניגון

(ווערען געזען 12)
לעב, אף תנועה קלה לא נשמעה.
כאילו נתפסם בביקום, כאילו
גם כל קול, רק הניגון נודעם
בקרבי וחייתי כשבו בידי.
לא אי זה הניגון עצמו, הסברתי
לי, גוף הניגון נשבר, הוכחתי, וזהו
נשמתו מתרפת באויר, כאילו
אותיות התורה שפרחו מן הנויגון.
נשמה טהורה, זכה וצופה-כל
לגותה היא מתלבש מחודש
בגוף, לקרוע עור וגידים, והיות
לעצם, כמו אז, דבר טהור, שהיה
ל תורבת הגדול של ימינו.
וטובה... נעתה היא מילמלסת
מקדום קדום ומתעשת אחרי
סינים ואנשי-מטלה מצטופפים
מסביב לשונחן ומתערטלים
מהנות העולם, עתה היא מתרפת
גלותית ומהם שבת-חפלה
וגלי-מדרש וקטנות שמלמרים
תורה למינוח, והיא מתחננת:
אנא, שירו אותי, שירו אותי
מתחדש, כמו אז, כמו אז...

בעור שאות, "ר", השכימה מורה
על גאות, וזהו יאמר, "לכ"י".
(הרב שמעון פאלאק ז"ל
בעולם, בחקירה לספרו
"ש"ת", שם: "ניגוני")
"רבי שמועל אונזר... אל תהי
רשע בפני עצמך"
(משנה פז, יח)
אשר לכאן סאמר זה בקשר
עם סוג של יראת-האל, שהיה
יראים מהשמים כשום הניגון
הצפוי להם מצד בית דין של
מחיה; מובן מאליו, שבמקום שם
במקום שם יורדע הדבר, או
יגבון ויגולו.
ועתה כיון כונת ר' שמעון
"אל תהי רשע בפני עצמך",
רצוני לומר של האדם לבדו
למדרגה זו של יראת-האל אינו
בפני עצמו, כלומר גם בעת
ברור לו שלם ויוקרה משפיע
למקום לענין השמים, גם אז לא
יעלה על דעתו לעבור ולחשוב,
כי הוא מופיע בפני עצמו
לא יוכל להשתיר זאת ואז יחזה
רשע בפני עצמו.
(הרב משה נחום סרימין
ז"ל, ב"ש", כספר, פולק)
לויסם

בזאת לא מלאך, אלא אף תלמודו
נשבה ממנו ואין הכחוס מתקיימת
ולזה רמו כאן: "וכל תורה
ישאין עמה מלאכה" ממל אף
שלה, מתוך לימוד שלא לשמה,
סופה כשלה.
(הרב גרשון שפערן ז"ל
לורס, בספרו
"הגרשון", אגרות הש"ס,
ה"א")
"רבי יוחנן בן זכאי קיבל
תורה ושמא... אם נלמד
תורה ודבר... כי לכל נוצרתי"
(משנה פז)
מרע 2 נאמר, כי זה
נוצרת?
נודע מאלו הנהגות היה ענין
ושמא לא וכתבתי אצל מפרשים
מתקופת חז"ל ושמא, מתקופת
ה"שמונים", הנהגה זו, וזמין,
נאמר (אש שפועל למעלה) ונעלה
(מיס) ויורדים למטה. לפעמים,
אמנם, יש צורך לא רק במידת
עונה, אלא גם במידת הגאות;
כאשר מורכב בגדולה ה', לתורה
ולמדות, חיה אדם לומר: כל
העולם לא נברא אלא בשבילי.
ולזה רמזו כאן, "לכ"י" נוצרת,
לענות וגם לגאות העמים, כי
אז, "כ", סופה מידת על עונה,

לך, גם אחרי שחלפת ועברה הש
כנה עליך לפתוח בידך וביסר
לעלה כזה, ואף הוא כהיונו
שקוער זכר לכבוד זה ולא
מפסיקם אותם.
ואם כל, כן, הנוסח, "מסני"
במסני, "מסני".
(הרב המגיד ישראל גאדל
מאן ז"ל — אראדא, ב
בספרו, "כנסת ישראל")
"הי ביות פתוח לרווחה"
(משנה ה)
ישנם בני-אדם שבאשר הוגו
הם צרתי, אכזר און מלחתי, אז
פוחתים כשום דבר שאינו נראה
חיים ואת כולם למחן צרקה לע
ניס, בחקירות שבכותב המצוות
האלו בעצמו מתחצתה מהאחוז וגם
מחצית, חצית חכמה, אכזר, אכזר,
במחלוקת הצרתי, כאשר יורדת להם,
לא ענין ויגוש ענין להלכאים
ויושבו להלכאים ענין.
אל סוג זה של בני-אדם פונה
ויסן כל ויחל: "הי ביות
פתוח לרווחה", ובכאשר יורח

לבי תורה

פרקי אבות

פרק ראשון

"משה קיבל תורה מסיני"
(שם משנה א)
מן תנכון היה, לכאורה, הנוסח
"משה קיבל תורה מסיני" ולא
"משה קיבל תורה מסיני".
עוררתי, הלא, אף הכנסת משה,
הניגון מכל אדם, לזה ששתורה
תתן על ידו ויחזק ענותנותו?
אז באמת, משה רבינו התחבר
לזה דאקטור מלך ונחמתי, הלא
הניגון מכל אדם הוא אפר
כליו, שהוא נברא ששתורה
תתן על ידו משהו שהוא קש
ער ונמנה על האנשים הכו ש
לום בישראל, כי זהו הענין גם
במחצית הר סיני, בחיותו-מחבר
שבתרים וזה ששתורה נתן
עליו ויחזק על חכמים תיכף,
לזה בחיותו-הורו משה ענינו.
וגד עליו קיבל דברי משה
נתן, "משה קיבל תורה מסיני",
קיבל מסיני זה משה שהוציא

פרייטיק פארנאכט, ווען די
זין פון די שפיצן בייסער
גייט אוועק קומט אריין דער
הייליגער שבת און זיי-
שער שטוב. צוזאמען מיט
דעם שבת קומען אריין גוטע
לאכט, וועלכע ברענגען מיט
זיך מיט דא שולס, שפירדיג-
קייט, באשרייט פון אלע
וואונדערליכע זאכן. די יידישע
מאסט נעמען אויף די גייסטיקע
געטם מיט ליבשאפט, מיט
הייזיקייט, מיט א שטרעבן
צוגענויטן מיט, אויף וועלכן
עס ברענגען הייליגע ליבס
לכבוד דעם הייליגן שבת.
דאס שטחדיקע ליבס צו-
שפרייט זיך אין אלע ווענקלעך
פון דער שטוב און דרינגט
אריין ליבס אין די הערדער
און אין די געשטעט פון די
זאמען מיט די קינדער צו-
זאמען, דאס ליבס פאר-
שפרייבט אלע זאכן און צוהילט
וועלכע פילן אן דעם מענטשנס
לעבן, ווען ער קאנט זיך און
פארדינגען
פרנסה פאר זיך און פאר דער
משפחה.
דער מענטש פילט זיך
דעמאלט פריי, א בן-הירון,
א בן-מלך. ער ווערט א
שוהת צום רבנו-של-עולם,
וועלכער האָט דעם שבת בא-
שאַפן און אים אוונדן געגעבן
די ליזראעל עמל נחתו כ-
אכה, קורע יעקב אשר כס
בחרתו.”
דער שבת גיט אן אינהאלט

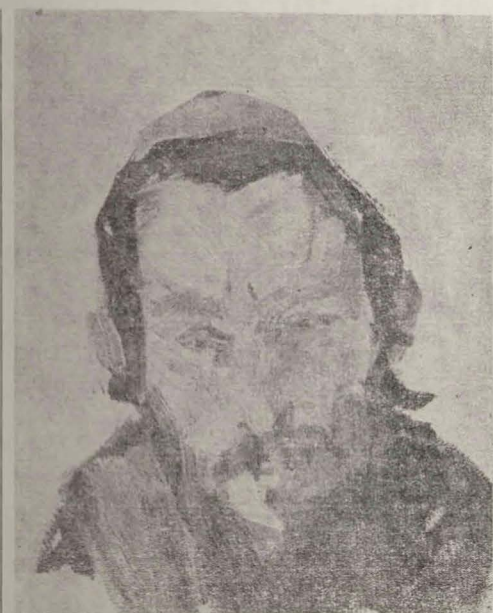
דאָס אומקערט זיך אין לאנד פון רב הכולל דר. דוד משה רוזן און פרוי

נאָכדעם וואָס ער האָט אָנטיילגענומען אין דער וויזנא פון דער אייראָפּעיִשער עקזעקוטיוו פונעם "ידישן וועלט-קאָנגרעס", וועלכער איז פאַרגעקומען אין מיטלאַנאָ, האָט דער רב הכולל אין הסכם מיט רעס רעליגיע-מיניסטער פון ספרות ישראל — נעמנדיק אין אכט די נעשענענעש פונעם מיטעלן מורה — אָפּגעליינט די פּייערינג פון פּאַרטיילן די ספרותיות וואָס די פּערע-ראציע פון די יידישע קהלות פון דינסטע, האָט גע-געבן במתנה.

דינסטיק רעס 6'ספּן יוני ה.ה. האָבן דער רב הכולל און פרוי זיך אומגעקערט אין לאַנד.

אויפן פליפּעלר באַנעטאָ האָבן זיי באַנענט די מנהיגים און די אָגעשטעלטע פון דער פּערעראציע פון די יידישע קהלות בראש מיט ארז. ערליך שטענער; פון דער בוקארעשטער יידישער קהלה בראש מיט ארז. מאַרטינ באַלוש; פון כלי קודש אין גבאים פון די שולן אין מתי מדרשים פון בוקארעשט בראש מיט רב י. מ. מאַרטינאָס א.א.

ס'איז געווען אַנזענער דער הער דירעקטאָר ק. מיי-רעוואָ פונעם קולטוס-רעפּאַראַטענט.

בילד פון יידיש-רומענישן טאַלער ה.ה. אַרנאָלד

דער ערשטער סצענאָגראַף פונעם יידישן טעאטער פון רומעניע

צוריק מיט יאָרן איז אויף דער בוקארעשטער נאָס נעגרו-וואָרד נר. 16 געווען דער טעאטער-וואָל און נאָרשן "ושינניא" (ליבליך), וועל-כער איז אריין אין דער גע-שוכטעפונעם יידישן טעאטער. מיט אכציק יאָר צוריק האָט מען דאָס געקאָנט זען אר-בעסן מיט ליידנשאפט ביי דעקאָרן א פּעסעט געבויטן יונגעראַסן מיט א ליכטיקע צורה, בלויז אויפן, א קיי-זעכטיג פנים פארענדיקט מיט א בערל, א קאָפּ מיט סוג-קעל, געריכטע, געקרייזלטע האָר. דאָס איז געווען פּער-האָלד, וועלכן מיט זיין זיכער אז ס'איז נישט קיין מעות, אויב מיר וועלן אים פארעכענען אלס רעס ערשטן סצענאָגראַף פונעם יידישן טעאטער אין רומעניע.

שלמה, דער וון פון אלכערס אין קאָפּע ראָשטיין, איז געבוירן אין נאָלאָ רעס 20-סטן יולי 1860. באלד ווי ער פארענדיקט די פאָלקס-שול פאָרן די עלטערן איבער קיין פּלאָזעשט. אויף דער גאָס מורנוולעסו נר. 83 אין דער מאַהאלא ספּענאָ ווי-גער, וווינען זיי שטובות מיט דער אלטער שטח פּלאָ-זעשטער יידן, מיטן מאָלער-מייסטער חוזה (מאָרטע) חיים (טויט) וועלכער האָרעוועט שווער צו פארזיכערן די חיונה פאר זיין בני-בית.

ראַנות פרנסה צווינגען אויך דער יונגן ראָשטיין ער זאָל אינמיטן פארלאָזן די מיטלשול, און זיך אין די פריעסע יונגע יאָרן אויפ-לערנען א מלאכה.

נאָכן פּוים פונעם מייסטער סאָטע חיים, אין 1879 יאָר, פאָרס ער איבער קיין בוקא-קארעשט, אינמיטעס מיט רעס פארשטעלענעם מיטפאה. ער וווינט אויף רעס וועלכן

דער מייסטער סאָטע חיים נאָס נר. 32. ווען דאָס איז זיך פארענדיקט ווין דינסט אלס סאָלראַס אין רעניטעס פון ראָדאָבאָס אין פּלאָזעשט, קומט ער צוריק קיין בוקא-רעשט ווו ער ווערט קורס א שותף פון די געוויסן וויסן אָדער וויסמאָן, רענאָר דער בעל הבית פון א קליינער אשכנז פון שילדן (פּרעסע) אויף דער געגרו-וואָרד נאָס נר. 2, עס מיט קאלעט ווא-רעשט. אין 1887 האָט ער חתונה מיט איינער פון זיין רעשטן מייסטערס מאָכטער, עליאָט סאָטע.

א צייט ארכעט ער אלס צי-מער-מאָלער, מיט אָריינעלע פון אים געשאפנעט מאפעס אין בוקארעשט און אין דער פאָוויני, רענאָר בשותפות מיט א מאָלער-אנשטעלער סאָטעס, מאָלער-מאָלער ער אייניקט קליינסטערס אין רעס בוקא-רעשטער קרייז (אין אָר-וואַס-שפּעאטעשט), א-בער זיין גרויסע ליידנשאפט, בלייבט די סצענאָגראַפיע.

גענאָלדער יאָרן האָט זיך צעמאָלן די רעקאָרד פון יידישן טעאטער פון בוקא-רעשט. אויף די פראַגראַמעס און אפּיזשן פון די יאָרן 1880—1915, אויפגעהויבט אין רעס ארכיוו-ביוני פון דער פּערעראציע פון די יידישע קהלות פון רומעניע, לייגענען מיר דעם נאָמען פון סצענאָגראַף שלמה ראָשטיין. די דעקאָרן צו אברהם גאָלד-פאדעס, די מיטפאכערין, צו "תחית המתים", דאָס צענעט געבאָט, אָדער, גן, ערן און גהינם", אין צו זיך ווערען און ד'עגריס "די רייזע ארום די ערדע", רעאליזירט פאר דער יידי-שער בינע פון אַגאָליאָדע, ווען געשאפן פון א.א. אפּיזשן מעלדן שוין אז: "מען הינדט גאָסער גרויס" ווי אויך "דעקאָרן געמאלענע מיט גע-שטאט פונעם חזקער סאָל-מאָן ראָשטיין. ער מאָלירט

אייניקע עפּיזאָדן וועגן ר' ישראל סאלאנטער ז"ל

ען כ'האָט דאָס לעצטע סאָל באַוואָס ליבט נאָר א חסידות פון א יובל יאָרן, האָבן איר אויך באַוואָס ווילע, קאָוונע און אנדערע יאָרעס און שטעלער.

אין ווילנע אין קאָוונע האָבן איר געוואָלט די באַר-שול, וועלכע זענען געבליבן גאנץ אין קאָוונע האָבן איר געהאט באַגעגענישן מיט אייניקע קהלה-שטער אין באַוואָרעס מיטן פּער ר' מענדל שוהם. דער דאָוונער האָט מיר דער-צוילט אז אין קאָוונע שול זענען איצט פאראן פיל ספ-רים, ביכער, דאָקומענטן פון די פרוואַסע ביבליאָטעקן. זייערע אייגענטימער זענען אומגעבראכט געוואָרן פון די היסטאָרישע רוצחים יפח שטם.

דאָרפן איז ווירטליך גאראן איצור, וועלכע צום בא-רוער ליגן, "באָכן שאין לו הוכחים".

ראָדס האָבן איר זיך בא-קאנט מיט אייניקע עפּיזאָדן וועגן ר' ישראל סאלאנטער ז"ל און זיין צייט און די פאָלעס וואָס איז פאַרגע-קומען וועגן אים אין דער יידישער פרעסע איינעם יאָרן (מיט געדרעט יאָר צוריק). אייניקע פון דער היסטאָריע באַזענען אין יינע יאָרן האָבן ארויסגעשטעלט אין די צייטונגען און אָנגעוואָרן ר' ישראל סאלאנטער — דער האָט אין דער הויפט פון די "מסורתיים", איז פאר היסטאָריע, און א דאיה דערצו איז וואָס איינע פון זיינע יאָרן איז אָנגענומען אין גע-נויסענער (היינט קאלי-ניגראד) אונטערמיטשט און ארויסגעוואָרן דערפאַלג אין זיין שטודיום. דער זין האָט דערפירן א רעכט-מאָדעל אין די צייטונגען פון יינע יאָרן איז געווען געדרוקט פון זיינע שבתים פאר רעס רעפּרעזענטאָרן און ארויסגעוואָרן פון זיינע יאָרן איז געווען פאָדער, וועלכע האָט לויט דער מיינונג פון דער צייטונג נישט געשטעלט זיין זין צו לערנען אין אונטערמיטשט.

אויס שטשן!... דיין האָט זיין שטאַלן צעבראָכן פלשטיש מאַנצ, שפילן אויף די פלייס; באַוואָרעס זיינע הענט, אין שווערע קופער-קייסן; אָפּגעשלאָסן, די אויגן אויסגעשטאַכן.

צום יובל אים געבראכט, פון תפוח ווו האָט געדרייט א מיטלשטיין בלינדערחיים; געמאכט צוליב רעס שונאם פריי; זיין לייזן — דער ביטערער טעם-מיתח!

שטשן בעט, געבוירן — לעבן אים א וועכטער — "שענעס מיר די נכדה, אצינד — נאָר איינמאָל בלויז!" נאָס פאר די אויגן... פאר חזק און געלעכטער!

לעצן בערטיש סאַנעט

אויס שטשן!... דיין האָט זיין שטאַלן צעבראָכן פלשטיש מאַנצ, שפילן אויף די פלייס; באַוואָרעס זיינע הענט, אין שווערע קופער-קייסן; אָפּגעשלאָסן, די אויגן אויסגעשטאַכן.

צום יובל אים געבראכט, פון תפוח ווו האָט געדרייט א מיטלשטיין בלינדערחיים; געמאכט צוליב רעס שונאם פריי; זיין לייזן — דער ביטערער טעם-מיתח!

שטשן בעט, געבוירן — לעבן אים א וועכטער — "שענעס מיר די נכדה, אצינד — נאָר איינמאָל בלויז!" נאָס פאר די אויגן... פאר חזק און געלעכטער!

אויס ווען זיין קראפט פילט ווירער, ברייט ער יסביל ארויס: "מיט פלשטיש שאַרכן!... גרויסער נאָס געלעכטער!" און א פלשטיש געשאַרן זיין אין — טעמפל — יובלערס, אויס!...

פונעם באַנד "פרייהייט" דערשיינט אין "פאראל פאר ליטעראטור" בוקארעשט.

דער ענטערל-טעקטאָר פון דער פּערעראציע אדור. עמיל עשכטער האָט געטוטס ביי דער בוקארעשטער ראדיקס-סאנעט, יידישע עמיט, איבער דער עמטיקייט פון דער פּערעראציע פון די יידישע קהלות פונעם לאנד.

שבת פרשת שא רעס 10-סטן יוני ה.ה. האָט געלערנט רעס שיעור ביי דער חברה ש"ס הרב י. מ. מאַרטינאָס. נאָכדעם האָט דער רב הכולל דר. דוד משה רוזן געהאלטן א רישה און מ'האָט געוואָס תהלים.

דער ענטערל-טעקטאָר פון דער פּערעראציע אדור. עמיל עשכטער האָט געטוטס ביי דער בוקארעשטער ראדיקס-סאנעט, יידישע עמיט, איבער דער עמטיקייט פון דער פּערעראציע פון די יידישע קהלות פונעם לאנד.

שם-טוב בחלום והזהירו לא
לעסתר את הסיכנה על פירו.
גלי, אמר לו חננה. הנני
סוכן למסור את נפשי ובכר
שגששים לא יפגעו בסמך
מנחתו. אני מוכרה לעשותו.
השכם כבוקר בא אל בית-
העמין במיכזבו, קבע בכהי-
רות את המיתקן על הקבר,
במשל סליחה ומחילה מאת
הבעל-שמיטוב, אמר וידיו ימת
מית נשיקה. מספרים חסי-
דים שבוכות ספרות נפשו
נשאר עומד הגנון על ארבעת
גמדי עץ היום הזה